

**Univerzita Karlova
Filosofická fakulta
Ústav politologie**

Bakalářská práce

Štěpán Lohr

**Národní mýty a separatistické tendence malých národů
na jižním Kavkaze**

National myths and separatist tendencies of small nations
in the South Caucasus

2009

**Vedoucí práce: Prof. Pavel Barša, PhD.
Odborný konzultant: PhDr. Ondřej Slačálek**

Poděkování

Děkuji Prof. Pavlu Baršovi, PhD. za odborné vedení a PhDr. Ondřeji Slačálkovi za cenné konzultace a čas, který mi věnoval při zpracování této bakalářské práce.

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití uvedených zdrojů.

.....

Štěpán Lohr

V Praze 27. 8. 2009

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá národními mýty národů, žijících v oblasti jižního Kavkazu, resp. na území státu Gruzie. Národní mýty hrají důležitou roli při legitimizaci státních útvarů či územních nároků separatistických menšin.

Hlavním cílem této práce je prozkoumat gruzínské národní mýty a následně je porovnat s mýty národních hnutí menších národů (Abcházů, Osetů a Adžarů). V první části této práce (kap. 2 a 3) jsou definovány základní pojmy, která jsou následně uplatňovány v druhé části (kap. 4 a 5), která se zaměřuje na konkrétní mýty těchto národů, a v jejímž závěru jsou umístěny také tabulky, shrnující dosažené poznatky.

Východiskem práce je předpoklad, že nacionalismus a národ jsou moderními fenomény, které se vyvinuly až v souvislosti s industrializací - v této oblasti v průběhu 19. století. Na základě toho se budu snažit zpochybnit údajnou historičnost (gruzínského) národa. Ta říká, že gruzínský národ má kořeny již ve starověku a na základě této údajné starobylosti odůvodňuje právo Gruzínců na vlastní stát. Zároveň však odmítá uznat právo na sebeurčení menších národů, žijících na území Gruzie - zejména Abcházů a Jižních Osetů.

Klíčová slova: Abcházie, Adžárie, Gruzie, Jižní Osetie, Kavkaz, nacionalismus, národní mýty

Summary

This bachelor thesis is concerned with national myths of nations living in the region of Southern Caucasus, in the territory of Georgia, respectively. National myths play an important role in legitimacy of states and territorial claims of separatist minorities.

The main objective of this work is to study Georgian national myths and consequently to compare them to the myths of national movements of smaller nations (Abkhazians, Ossetians, and Adjarians). The basic notions used are defined in the first part of the work (Chapters 2 and 3). The second part (Chapters 4 and 5) is focused on concrete myths of these nations. Conclusions of second part are illustrated by tables, summarizing attained findings.

The work is based on premise that the conceptions of nationalism and the nation are modern phenomena, developed as late as in the connection with industrialism – in the region in question it means within 19th century – whereupon I will seek to impugn supposed historicity of (Georgian) nation. It alleges that the Georgian nation has its roots already in

antiquity and on this basis it sustains the right of Georgians to their own state. By the same way it denies the right of self-determination of smaller nations, living on the territory of Georgia – namely Abkhazians and South Ossetians.

Keywords: Abkhazia, Adjara, Georgia, South Ossetia, Caucasus, nationalism, national myths

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Jak zacházet s pojmem „národ“?.....	8
2.1. Národ nebo etnikum?.....	8
2.2. Národ a nacionalismus jako fenomény moderní doby.....	9
2.3. Vynález národa v procesu industrializace.....	10
2.4. Oficiální nacionalismus a asimilační dilema.....	11
3. Národní mýty.....	14
3.1. Typologie a funkce národních mýtů.....	15
3.1.1 Personifikace, protiklady a stereotypy.....	16
3.1.2. Zlatý věk.....	17
3.1.3. Minulost – přítomnost – budoucnost (mýtus o starobylosti národa).....	18
3.1.4. Mýtus o původu a příchodu.....	18
3.1.5. Územní mýty.....	19
3.1.6. Mýtus o nespravedlivém zacházení.....	20
3.2. Komu slouží mýty? Politické souvislosti.....	20
4. Gruzínské národní mýty.....	22
4.1. Vznik gruzínského národního hnutí a jeho periodizace.....	22
4.1.1 Mýtus o původu Gruzínců.....	23
4.1.2. Ruská anexe Gruzie a její mýtický obraz.....	24
4.1.3. Oficiální nacionalismus v Ruské říši a gruzínské „národní obrození“.....	25
4.1.4. Krátké období nezávislosti (1918-1921).....	27
4.1.5. Gruzie, Stalin a národnostní politika Sovětského svazu.....	28
4.1.6. Tání sovětského ledu? Nezávislost a eskalace etnického násilí.....	29
4.1.7. Revoluce růží – gruzínský samet?.....	31
4.2. Spor o povahu gruzínského nacionalismu.....	33
5. Mýty „separatistických“ menšin a jejich obraz v gruzínských mýtech.....	36
5.1. Abcházové – nevděční příbuzní.....	36
5.1.1. Počátek abcházského nacionálního projektu.....	36
5.1.2. Pokus o kavkazskou federaci a gruzínská invaze.....	37
5.1.3. Abcházie, Stalin a Berija.....	38
5.1.4. Úpadek sovětského impéria a nová vlna nacionalismu.....	39
5.1.5. Konflikt v Abcházii v post-sovětské éře.....	42
5.2. Oseté – „nechtění hosté v Gruzii“.....	44
5.3. Adžarové – Gruzínci vyznávající islám.....	46
Tab. I. – Hlavní otázky nacionalistických projektů podle G. Nodii.....	48
Tab. II. – Výskyt různých typů národních mýtů (podle Schöpflinovy klasifikace) u jednotlivých národů.....	49
6. Závěr.....	50
7. Seznam použité literatury.....	51

1. Úvod

Tato bakalářská práce byla zadána v červnu 2008, tedy několik měsíců před útokem gruzínské armády na Jižní Osetii a následnou rusko-gruzínskou válkou, po které Rusko uznalo nezávislost jak Jižní Osetie, tak i druhé separatistické oblasti – Abcházie.

Při vysvětlování příčin tohoto konfliktu se často pracuje s argumenty založenými na symbolech, obrazech jednotlivých národů a interpretacích historických událostí, které lze souhrnně nazvat „národní mýty“.

V této práci se tedy zaměřuji na roli a vývoj národních mýtů v gruzínském národně-emancipačním hnutí, aktivního v různých formách od 19. století, a také mýtů separatistických (resp. potenciálně separatistických) národů, žijících na území dnešní Gruzie. Cílem této práce bude zodpovědět otázku, jak byl a je gruzínský národ pojímán ve svých národních mýtech a jak on sám, též na základě těchto mýtů, hledí na národnostní menšiny, žijící na území dnešního gruzínského státu. Jinými slovy jde o to, které národní mýty nejvíce konstituovaly současné vztahy těchto národů – zejména Gruzínců, Abcházů, Osetů a Adžarů.¹

Cílem této práce je mimo jiné ukázat, že údajná „národní identita“ je ideologický konstrukt, podmíněný mnoha politickými okolnostmi, ačkoli nacionalisté všech národů zakládají svůj program na předpokladu její přirozené danosti.

V první části této práce (2. a 3. kapitola) je stanovena pracovní definice některých důležitých pojmů (mýtus, národ, etnikum, národní identita...) a představena optika, kterou bude na národ a národní hnutí nahlíženo – jako na výhradně moderní fenomén, vzniklý před několika málo sty lety v (západní) Evropě.

Tento teoretický rámec se pak pokusíme aplikovat v druhé části práce (ve 4. a 5. kapitole), kde budou představeny hlavní mýty těchto národů a jejich interpretace významných historických období, událostí a osobností.

V této práci čerpám především z literatury psané v anglickém a českém jazyce a vzhledem k tomu, že české knihovny jsou na literaturu o tomto tématu poměrně chudé, podstatnou měrou čerpám také ze zdrojů, dostupných na internetu.

¹ V případě vlastního jména pro označení příslušníka osetského národa je v češtině používán jak tvar „Oset“, tak „Osetinec“. Gramaticky správně jsou obě možnosti, podobně jako v případě Gruzín – Gruzíнец či Abcház – Abcházec.

2. Jak zacházet s pojmem „národ“?

Každý, kdo se kdy zabýval jakoukoli otázkou spojenou s národem a nacionalismem, se ocitl před problémem, jak tyto pojmy uchopit. V dnešní době existuje mnoho definic, domnívám se tedy, že vytvářením dalších by pouze došlo ke zmatení pojmů a nikoli osvětlení dané problematiky. Není tedy nutné vytvářet další definice, nýbrž stačí vybrat takovou, která se jeví jako nejužitečnější. Mnoho teorií národa a nacionalismu je nějak hodnotově zabarveno a obsahují implicitně hodnotové soudy. Pro účely této práce je však nutné se těmto hodnotovým soudům co nejdůsledněji vyhnout.

Některé definice národa se zaměřují spíše na objektivní kritéria, jiné na subjektivní. Objektivním kritériem může být jazyk, etnická příslušnost, náboženství, společné kulturní rysy, dějiny atd. Problémem této definice je to, že žádné z těchto kritérií nelze aplikovat na všechny národy, a naopak někdy tyto objektivní rozdíly existují, aniž by se na jejich základě definoval národ. Existují tak například národy, které mluví stejným jazykem, ale přesto jsou chápány jako odlišné národy. Příkladem mohou být španělsky hovořící národy Latinské Ameriky, Anglie a USA atd. Naopak Švýcaři, ačkoli hovoří čtyřmi různými jazyky, tvoří jeden národ. Kritérium jazyka je tak velice problematické a jeho použití je třeba brát s velkou rezervou. Odlišný jazyk národů je spíše často okolností než příčinou. Podobně je to s kritériem kultury, etnické příslušnosti či náboženství, což uvidíme, až budeme srovnávat objektivní kritéria národa u Gruzínců a Adžarů.

Nedostatky objektivních kritérií se pokusily nahradit teorie pracující se subjektivními kritérii, neboli s pocitem sounáležitosti k národu. Podle Ernesta Renana národ tvoří „*nynější souhlas, přání žít pospolu, vůle navázat na společně přijaté dědictví*“.² Tento přístup má však také velké nedostatky. Přehlíží totiž, že pouze na základě vůle nemůže být národ definován. Spíše než aby mohl nahradit objektivistický přístup, je tak jeho doplněním.

2.1. Národ nebo etnikum?

Definovat národ je nelehký úkol, neboť jeho význam se měnil v čase a existují rovněž podstatné významové rozdíly v různých jazycích. Např. v anglickém a francouzském kontextu byl pojem *nation* (resp. *la nation*) používán ve významu souboru obyvatel, žijících na území pod vládou jednoho panovníka. Pod vlivem Francouzské revoluce se pojetí národa

² RENAN, E.: *Co je to národ?*, In: HROCH, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus*, str. 33.

přesunulo k označení souboru občanů a místo panovníka nahradily společné zákony či společný jazyk³.

Největší změny v chápání pojmu národ nastaly v souvislosti s dominancí národního státu na mezinárodně politické scéně. Národ se stal prostředkem k prosazování politických zájmů skupin, které usilovaly o nahrazení dosavadního státu (založeného na dynastické legitimitě) státem národním, jehož geografické hranice by odpovídaly osídlení národa. Patrně největšího rozvoje dosáhl princip národního státu po první světové válce, kdy - podpořen tzv. Čtrnácti body prezidenta Wilsona - změnil rozsáhlým způsobem politickou mapu střední a východní Evropy.

Pojem etnikum je často zaměňováno s pojmem národ a u mnoha autorů také významově splývá. Etnikum však nicméně bývá častěji spojováno se společenstvím, které nedosáhlo státnosti – nedosáhlo v tomto ohledu úrovně národa (pojmu častěji spojovaného se státem). V dnešní době asi nejuznávanější definicí etnika je ta, kterou shrnul v roce 1999 Anthony D. Smith.⁴ Ten určil šest kritérií definujících etnikum: kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílené dějiny, sdílená charakteristická kultura, spojení s určitým teritoriem a pocit solidarity s ostatními členy.

Existence biologického příbuzenství s ostatními členy je u etnika zdůrazněna více než u národa. Toto „pouto krve“ je však také kvůli migračním vlnám, asimilacím a smíšeným sňatkům do značné míry fikcí. Přes upřednostňování endogamie je etnická identita udržována spíše symbolicky.

2.2. Národ a nacionalismus jako fenomény moderní doby

V této práci vycházím z modernistické teorie národa a nacionalismu, kterou vypracovali zejména Ernest Gellner, Benedict Anderson či Eric Hobsbawm. Tento přístup je v dnešní době dominantní, ačkoli je poměrně silně kritizován z pozice etno-symbolické teorie (Smith: 1999). V rámci modernistického přístupu však také existují rozdíly. Zatímco Ernest Gellner se zaměřuje na socio-kulturní aspekty modernizace, marxista Hobsbawm naopak

³ HROCH, M.: *Úvodem k čítance textů o nacionalismu*, In: HROCH, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus*, str. 11-12.

⁴ SMITH, A.D.: *Myths and Memories of the Nation*, Oxford University Press, 1999.

zdůrazňuje ekonomickou dimenzi a Benedict Anderson subjektivně kulturní. Obecně se však modernisté shodují, že „*nacionalismus musí být chápán jako výhradně moderní a čistě politické tvrzení a hnutí, spíše než jako pocit kulturní sounáležitosti. Nacionalistická ideologie a intelektuálové, symboly a ceremonie nejsou nedůležité, ale pouze do té míry, pokud jsou schopni mobilizovat, koordinovat a legitimizovat rozličné 'sub-elity', které usilují o moc skrze kontrolu moderního státu.*“⁵

2. 3. Vynález národa v procesu industrializace

Z modernistického hlediska, z kterého vycházím, jsou národy produktem přechodu od feudalismu k ranému kapitalismu, kdy došlo k rozkladu stavovského systému, založeného na privilegiích a hierarchickém uspořádání společnosti, a jeho nahrazení principem *občanství*, jakožto výrazem nástupu politického liberalismu. Tehdy tak došlo ke spojení dvou důležitých sil, nutných pro vznik nacionalismu. Na jedné straně se poprvé objevil ideál suverenity lidu, symbolicky spjatý s Velkou francouzskou revolucí, a na straně druhé jím byly dosud nevídané demografické změny, způsobené průmyslovou revolucí a nastupující raně kapitalistickou érou – zejména proletarizace obyvatelstva, vytvoření dělnických mas v prostředí anonymních velkoměst. Zpřetrhání tradičních společenských vazeb a nově se objevující sociální mobilita byly podmínkami *sine quibus non*, za kterých se nacionalismus mohl stát do dnešních dnů nejúspěšnější ideologií vůbec.

Průmyslová revoluce přinesla dosud nevídanou populační explozi, přesun pracovních sil z agrárního sektoru do průmyslu a s tím spojenou urbanizaci a migraci. Vznikají homogenní masy průmyslových dělníků, vykořeněných z tradičních společenských vazeb a hledající nové potvrzení své identity. Vznikající nacionalismus disponuje v této době obrovskou mocí: dokáže tento proletariát sjednotit pod vlajkou jednoho národa a – což je možná ještě důležitější – sjednotí nejen proletariát samotný, ale vytvoří společnou identitu napříč všemi sociálními vrstvami. Zároveň přináší nejdůležitější mýtus – mýtus o národu jako vrozené lidské vlastnosti.⁶ Národ podle této představy dlouho dřímал uvnitř neosvícených duší, aby se v jednom slavném období probudil a naplno rozvinul svou existenci. Tento mýtus přijali i někteří vědci, zabývající se fenoménem národa a nacionalismu.

Tito takzvaní primordialisté však byli v několika posledních desetiletích vytlačeni

⁵ SMITH, A.D.: *Myths and Memories of the Nation*, str. 7.

⁶ NOSÁL, I.: *Národní mýty v politice a politické kultuře postkomunistických společností – český příklad*, In: DANČÁK, B., FIALA, P. (EDS.): *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, str. 85.

modernisty, kteří považují primordialismus samotný za výraz nacionalismu. Jedním z velkých kritiků primordialismu byl Ernest Gellner, který v roce 1993 napsal: *„Ale my nesmíme přijímat tento mýtus. Národy nejsou vepsány do přirozenosti věcí, netvoří politickou verzi učení o přirozených druzích. Ani nebyly národní státy projevem konečného určení etnických nebo kulturních skupin. Co opravdu existuje, jsou kultury, často jemně seskupené, přecházející jedna do druhé, překrývající se, propletené navzájem; a také existují, obvykle ale ne vždy, politické jednotky všech tvarů a velikostí.“*⁷

Proti chápání národů jako stálých kategorií lze také argumentovat tím, že středověké „národy“ byly zcela odlišnými společenskými formami než národy „moderní“. V před-industriální době totiž zahrnovaly nanejvýš nepočetné nejvyšší vrstvy obyvatelstva – politicky privilegované členy aristokracie. Mimo to je národ zcela europocentrickým, do oblastí mimo (západní) Evropu exportovaným pojmem.

Národ tedy nelze považovat za přirozenou kategorii, jde naopak o zkonstruovaný způsob třídění lidí, který je ve skutečnosti důsledkem nové podoby společenské organizace. Národ odpovídá potřebě homogenní společnosti, kterou vyžaduje industriální doba.

2.4. Oficiální nacionalismus a asimilační dilema

Zdroje nacionalismu mohou být přinejmenším dvojí. Na jedné straně vycházel nacionalismus ze snahy vládnoucí třídy nově legitimizovat starý řád, založený na dynastickém principu, a tedy vytvořit jakýsi „oficiální nacionalismus“ říše. Tento nacionalismus šířený „shora“ byl uplatňován například v habsburské říši, či carském Rusku, přičemž měl současně neutralizovat opačný nacionalismus – nacionalismus „zdola“, usilující o sebeurčení malých národů říše. Výsledky těchto proti sobě působících sil byly různé, nicméně zpravidla se nakonec prosadil nacionalismus „zdola“, namířený proti dynastickému principu, který v minulosti uzavíral spojenectví tu s liberalismem, tu se socialismem.

Tímto dvojím původem nacionalismu se zabývá Benedict Anderson v knize Představy společenství (Imagined Communities),⁸ kde klade důraz na vytvoření společných představ. Rozvoj národa, jakožto společenství představ, byl podle něho umožněn až díky rozšíření knihtisku a masové distribuce knih, především bible a románů, v národních jazycích. Ve „společenství představ“ se všichni lidé navzájem neznají a s vysokou pravděpodobností se

⁷ GELLNER, E.: *Národy a nacionalismus*, str. 60.

⁸ ANDERSON, B.: *Představy společenství*, Praha, 2008.

také nikdy nesetkají, nicméně díky společným představám národního celku se mezi nimi vyvinul pocit vzájemné solidarity.

Byrokratizace a centralizace

Za oficiálním nacionalismem stojí dva motivy: kromě politického (snaha vládnoucích elit nově legitimizovat starý politický řád) také řekněme technicko-byrokratický. Souvisí opět s velkým technologickým a demografickým vývojem, který přináší rostoucí nároky na účinnou správu říše a potřebu vytvoření efektivního byrokratického aparátu. Zavedením jednotného úředního jazyka (obvykle jazyka nejpočetnější národnosti), získají příslušníci této národnosti privilegovaný přístup do státní správy, zatímco ti, kteří úředním jazykem nemluví, to budou chápat jako ohrožení svého vlivu na stát a budou se cítit znevýhodněni. Ačkoli hlavním motivem zavedení jednotného úředního jazyka nebývá nacionalismus nejmocnějšího národa říše, ale čistě byrokratické důvody, je jako součást oficiálního nacionalismu chápán a zpravidla způsobuje odpor jazykových menšin. Proces byrokratizace a centralizace multi-etnického státu tak zpravidla také podporuje vznik národnostních hnutí „znevýhodněných“.

„Lícem“ oficiálního nacionalismu tak obvykle bývá šíření dominantní (zpravidla vyspělejší) kultury a jazyka, „rubem“ pak asimilace menšin, potlačování jejich jazyků a kultury a rovněž jejich praktické vyloučení z byrokraticko-politického aparátu státu. Nám blízkým příkladem může být politika Vídně vůči Čechům již od reforem Marie Terezie, příkladem v oblasti Kavkazu je v mnohém srovnatelné období „rusifikace“ na konci 19. století. Oficiální nacionalismus je etnickými a národnostními menšinami uvnitř říše chápán jako prosazování nacionalismu dominantního národa (v Rakousku-Uhersku Němců, v carské říši Rusů).

Asimilační dilema

Vlivem prosazování „oficiálního nacionalismu“ se etnické a národnostní menšiny říše ocitnou tváří v tvář tzv. asimilačnímu dilematu – jejich budoucí existence bude určena dvěma krajními možnostmi: mohou buď rezignovat na svoji politickou identitu a splynout s dominantní národní identitou říše, nebo zdůrazňovat svou odlišnost a osobitost a vytvořit vlastní program k udržení a prosazení této svébytnosti.

Osvojením si dominantní – a obvykle také „pokročilejší“ národní identity přistupuje tato etnická skupina na to, že její jazyk a kultura budou zapomenuty, v lepším případě suspendovány někde na úrovni folklóru.

V opačném případě, tedy pokud se etnická skupina rozhodne jít cestou vlastního národního sebeuvědomění, aby se stala národností, musí dosáhnout určitého vnitřního přijetí a vnějšího uznání,⁹ k čemuž potřebuje najít nějaké symbolické ukotvení své identity. Ty obvykle nachází v historii, jazyce, zvycích, politických tradicích a dalších kulturních projevech a konečně také v širokém souboru společně sdílených národních mýtů. Při utváření společné národní identity (a tedy i národních mýtů) sehrál klíčovou roli rozvoj knihtisku, státního vzdělávacího systému a prostředků masové komunikace.

⁹ BARŠA, P., STRMISKA, M.: *Národní stát a etnický konflikt*, str. 77.

3. Národní mýty

Mýtus je pojem, používaný v kulturní antropologii k označení nějakého symbolického vyprávění, které zachycuje záhadu světa a života v něm, původu věcí, postavení člověka ve světě, a další stejně zásadní otázky.

Podle Jana Sokola je mýtus „*projevem určitého porozumění sobě a světu, které se vyznačuje několika charakteristickými rysy: 1) je intuitivní a celkové – nerozebírá, neporovnává, nýbrž vžívá se a chápe vcelku na základě blízkosti a podobnosti; 2) je symbolické, to jest nesděluje pomocí pojmů, nýbrž podle obrazů, typických situací a zejména postav, osob; 3) nepřipouští žádné otázky, natož kritiku, zato však nabízí pocit jistoty a bezpečí; 4) je nesmírně působivý, umělecky vyzrálý dlouhým používáním a vyprávěním; 5) je kolektivní – mýtus nemůže být vlastnictvím jednotlivce, nýbrž vždycky váže a spojuje celý kmen bez výjimky.*“¹⁰

Samotný pojem mýtus je možno chápat v různých významech, všechny jeho definice se však shodují na jednom: mýty jsou symbolická vyprávění, která nám skrze svou symboliku předávají zkušenosti jiných lidí a pomáhají nám identifikovat se v určitém společenství.¹¹ Smyslem mýtu není odpovídat na otázky po povaze světa, tím méně tyto otázky klást. Naopak mýtus prostor pro tyto otázky ruší, činí je zbytečnými, nesmyslnými a absurdními. Mýty patrně vznikaly proto, aby pomohly člověku vyznat se ve světě okolo sebe.

V této práci do značné míry vycházím z pojetí mýtu francouzského strukturalisty a literárního teoretika Rolanda Barthes, který ve své knize *Mytologie* z roku 1957 popisuje funkci mýtu takto: „*Mýtus nepopírá věci, jeho funkcí je naopak o nich mluvit: mýtus je jednoduše očišťuje, činí je nevinnými, zakořeňuje je v přirozenosti a věčnosti.*“¹² Parafrází této Barthesovy definice mýtu získáme pracovní představu o funkci *národního* mýtu - v této větě stačí nahradit slovo „věc“ „národem“. *Funkcí národního mýtu je o národu mluvit: mýtus národ očišťuje, činí ho nevinným, zakořeňuje ho v přirozenosti a věčnosti.*

Síla národního mýtu pramení z jeho schopnosti komplikovanou pravdu zjednodušovat, činit srozumitelnou a „destilovat“ z ní vhodná fakta. Národní mýtus je především vyprávění – na tom, jak poutavé toto vyprávění je, závisí i jeho síla. Musí to být drama, nejlépe tragédie, ve které nesmí chybět krev, příbuzenské pouto, zločin, nespravedlnost, křivda ani touha, hrdinství a vášeň.

¹⁰ SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka*, str. 62-63.

¹¹ SCHÖPFLIN, G.: *Function of Myths and a Taxonomy of Myths*, str. 20, In: HOSKING, G., SCHÖPFLIN, G. (eds.): *Myths & Nationhood*, New York, 1997.

¹² BARTHES, R.: *Mytologie*, str. 141.

3.1. Typologie a funkce národních mýtů

Národní mýty jsou důležité proto, že „*podmiňují, která část komunitní sebe-představy je chápána jako důležitá a která je ignorována.*“¹³ Mýty spoluvytvářejí identitu každé politické komunity: „*Všechny komunity vyprávějí příběhy o sobě, o tom, kdo jsou, jak vznikly a o čem mají usilovat.*“¹⁴

Národní mýty jsou na symbolické úrovni tím hlavním, na čem stojí nacionalistický projekt. Aby byl úspěšný, je třeba podle gruzínského politologa G. Nodii¹⁵ vyřešit následující otázky: 1. Kdo jsme? Co definuje naše „my“? 2. Kde je náš domov?, 3. Jaký politický status je pro nás vhodný?, 4. Kým nejsme? (Kým bychom se stali, kdybychom přistoupili na cestu asimilace?) 5. Kdo je naším hlavním nepřítelem?, 6. Kdo jsou naši přátelé, příbuzní, tj. přirození spojenci?, 7. Jaká je naše civilizační orientace?, 8. Jaký druh politického a ekonomického řádu chceme mít?

Dosud pravděpodobně nejdůkladnějším pokusem o taxonomii národních mýtů je článek George Schöpflina *Function of Myths and a Taxonomy of Myths*¹⁶. Schöpflin popisuje osm kategorií mýtů: a) mýty o území, b) mýty o spasení a utrpení, c) mýty o nespravedlivém zacházení, d) mýty o vyvolenosti a civilizační misi, e) mýty o vojenské udatnosti, f) mýty o znovuzrození a obnově (o zakládající události), g) mýty o etnogenezi a starobylosti a h) mýty o příbuzenství a sdíleném původu. Podobně jako většina prací, zabývajících se národními mýty, bude i tato částečně vycházet z tohoto rozdělení.

Národní mýty lze též chápat jako příběhy či obrazy, jejichž smyslem je ovlivňovat přítomnost pomocí odkazů na minulost a být tak inspirací pro budoucnost. Každou z těchto částí života národa (minulost, přítomnost a budoucnost) mýty interpretují s jasným hodnotícím znaménkem: minulost bývá slavná, přítomnost těžká a budoucnost slávu národa opět navrátí.¹⁷

V kulisách minulosti je definován zejména původ národa a představa období

¹³ NOSÁL, I.: *Národní mýty v politice a politické kultuře postkomunistických společností – český příklad*. In: DANČÁK, B., FIALA, P.: *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, str. 85.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B.; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

¹⁶ SCHÖPFLIN, G.: *Function of Myths and a Taxonomy of Myths*. In: HOSKING, G., SCHÖPFLIN, G. (eds.): *Myths & Nationhood*, New York, 1997.

¹⁷ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 150.

takzvaného „zlatého věku“. Mýtus o původu odpovídá na otázky „kdo jsme?“, „kdo je naším (pra)otcem?“, či „odkud jsme přišli?“. Nemusí tedy jít výhradně o *biologický* původ, variantou tohoto mýtu je u mnoha současných národů a etnik mýtus o zakládající události či příchodu do země.

Ačkoli v minulosti je spatřován „zlatý věk“ národa, mýty vypráví také řadu příběhů o zradě, potupě, nespravedlnosti a křivdě. Funkce tohoto mýtu, který se podle Filipa Tesaře sice zdánlivě váže k minulosti, ale ve skutečnosti je metaforou přítomnosti, je apelativní: „*zdůraznění utrpeného příkoří má sjednotit a směrem navenek získat podporu*“.¹⁸ Příkladem v českém prostředí je dokonale zmytizovaný symbol doby pobělohorské, Mnichova či srpnové invaze vojsk Varšavské smlouvy. Tyto mýty obvykle zdůrazňují metaforu temna, zrady, spiknutí či oběti.

3.1.1 Personifikace, protiklady a stereotypy

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, národní mýtus zjednodušuje. Komplikované události, vztahy či situace převádí na jasné, černobílé příběhy. Díky tomu však získává svou moc, neboť zjednodušení je podmínkou, aby mohl být široce sdílen. Namísto mnohotvárné reality reprodukuje jasné a jednoduché schéma, které pochopí každý. Národní mýty zpravidla jsou založené na nějakém skutečném historickém faktu, nicméně interpretují ho nesprávně, doplní ho nepravdivým či alespoň neprokazatelným tvrzením a na druhou stranu ignorují fakta, která se pro účely tohoto mýtu nehodí.

Prostřednictvím masové komunikace a školní výuky se národní mýty rozšířily na celou společnost a zakořenily. Prakticky každá významnější historická událost je mytizována, včetně událostí poměrně nedávných, jejichž pamětníci stále žijí. V českých dějinách tak kromě vlády Karla IV., husitství, Bílé hory, národního obrození se stala mýtem i první republika (zejména postava T. G. Masaryka), Mnichov, Pražské jaro a srpen 1968 a dokonce už i tzv. Sametová revoluce.

Další charakteristickou vlastností národních mýtů je jejich sklon personifikovat.¹⁹ Vytvářením metafory života národa a člověka dochází k tomu, že národ získává vlastnosti člověka – může být mírumilovný nebo agresivní, vzdělaný nebo zaostalý, utlačující nebo utlačovaný, statečný či zbabělý. Ale také může cítit křivdu, být zrazen, může být ohrožen na

¹⁸ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 150.

¹⁹ Pro účely této práce budu chápat personifikaci jako určitý typ metafory, nikoli tedy v úzce vymezeném smyslu, v jakém ho chápe literární teorie.

životě, mít příbuzné a přátele, mít domov, může spát a probouzet se.

Metafora funguje tak, že přirovnává jednu oblast naší zkušenosti („zdrojovou oblast“ -tu zpravidla důvěrně známe), k druhé (tzv. „cílové oblasti“).²⁰ Naše porozumění zdrojové oblasti nám přitom umožní porozumět cílové oblasti. Je zřejmé, že metafora může nejen pomoci k pochopení složitých problémů, ale současně může toto porozumění zastírat a manipulovat.²¹

Personifikace a metafory pomáhají vytvářet stereotypy. Pokud personifikuji národ, říkám vlastně, že všichni jeho členové jsou *takoví*. Stereotypy, jakožto opakovaný a zjednodušený soubor představ o příslušnících společenských skupin, zjednodušují orientaci v komplikované sociální realitě, zejména však vytvářejí představy o takových skupinách, s nimiž nemá vlastní zkušenost. Ještě mnohem více než v klasických mýtech je v nich vyhroceno konfliktní rozlišení „my“ a „oni“. Sociální stereotypy se vyznačují mimořádnou trvanlivostí a bývají často reprodukovány právě v národních mýtech (příkladem může být v českém prostředí tradičně negativní chápání Němce, které podporuje pokud ne většina, tak značná část českých mýtů).

3.1.2. Zlatý věk

Motiv „zlatého věku“ je jedním z nejuniverzálnějších výkladových schémat dějin a vyskytuje se tak v mýtech většiny národů. Bývá umístěn daleko v dějinách a líčen jako období míru a harmonie, jako ideální období. V kontrastu ke zlatému věku zpravidla následuje nějaká tragická událost, která dovede národ na pokraj zkázy a celé následující dějiny prostupuje opětovná snaha národa znovu se přiblížit zlatému období.²² *„Koneckonců národní mýtus není přímka, ale kruh, koloběh, věčně se opakující motiv návratu do ráje, a opakování mýtu slibuje nejen temno, ale také konečné vysvobození.“*²³

Obraz „zlatého věku“ má v národních mýtech dvojí smysl. Na jedné straně legitimizuje autoritu předků, kteří žili blíže k tomuto období, a zároveň má jakýsi konzervativní účinek, když a priori uznává všem starým věcem vyšší hodnotu, neboť je v nich obsaženo více ze „zlatého věku.“²⁴

²⁰ DRULÁK, P.: *Jak zkoumat politiku*, kap. 5.

²¹ Tamtéž.

²² SMITH, A.: *The 'Golden Age' and National Renewal*. In: Hosking, G.; Schöpflin, G. (ed.): *Myths and Nationhood*, 1997.

²³ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 153.

²⁴ ELIADE, M.: *Mýtus o věčném návratu: archetypy a opakování*, str. 102.

Ku příkladu v české národní mytologii je „zlatým věkem“ doba přemyslovská, která vyvrcholila nejslavnější érou české historie, a to vládou Karla IV. Ačkoli „zlatý věk“ může být v mýtické minulosti jen jeden, slavných období národa může být víc (např. první republika, v menší míře i Pražské jaro nebo třeba Sametová revoluce), což vytváří velice silný mobilizační, povzbuzující potenciál: i těžce zkoušený národ může v dohledné budoucnosti zažít slavné období – naši předkové to dokázali.

3.1.3. Minulost – přítomnost – budoucnost (mýtus o starobylosti národa)

Na předpokladu kontinuity národa jsou postaveny hlavní nacionalistické představy. Smyslem zdůrazňování kontinuity národa je dokázat jeho starobylost, na základě které jsou pak legitimizovány především územní nároky národa. Tato představa, kdy je současný a středověký národ chápán staticky jako tentýž je však mylná z několika důvodů. Zaprvé, jak již bylo uvedeno v kapitole 2, je moderní národ úplně novým společenským útvarům, vzniklým až v několika posledních staletích. Z toho vyplývá, že starověký a středověký „národ“ je něčím zásadně jiným než národ v dnešní podobě. Vůbec představa národa jako prostředek identifikace, stojící nad všemi ostatními identitami (rodovými, místními, etnickými, klanovými, náboženskými atd.) je úplně nová a v minulosti neexistovala.

Krom toho, i kdybychom připustili existenci národní identifikace v předmoderní době, je vzhledem k migračním vlnám, asimilacím a smíšeným sňatkům problematické tvrzení o příbuznosti mezi členy dnešního a předmoderního národa. Například dobu vlády Karla IV. dělí od dnešních Čechů zhruba 25 generací, nejstaršího historicky doloženého *českého* panovníka, přemyslovce Bořivoje dokonce 45. Co má společného tento *Čech* s dnešním?

3.1.4. Mýtus o původu a příchodu

Nějakou formu mýtu o původu má snad každý národ. Některé národy ho zdůrazňují více, některé méně, nicméně se zdá, že tento mýtus existuje u většiny národů. Mýtus o původu je v podstatě vírou v biologické příbuzenství s mýtickými předky. Nicméně tato příbuznost je v mnoha případech přinejmenším zamlžená či sporná, pokud ne rovnou

vyloučena.²⁵

Mýtickou postavou, od které bývá odvozen původ národa, je nejčastěji ten, kdo přivedl národ do své země (praotec Čech, Mojžíš), či zakladatel politického společenství (Romulus a Remus, kněžna Libuše, Masaryk, Havel...). Mýtus o příchodu do země se vyskytuje přirozeně zejména u tzv. osadnických národů (Američanů, Australanů, ale i Čechů), zatímco zakládající události může být kdeco – židovský exodus z Egypta, Francouzská revoluce, Vlastenecká a Velká vlastenecká válka u Rusů, rok 1918 u Čechů.²⁶

Mýty o původu a příchodu bývají často úzce propojeny s územními mýty, kdy národ na základě své „původnosti“ na daném území, vyvozuje své teritoriální nároky. Tyto mýty tak bývají velmi často hlavním předmětem sporu v národnostních konfliktech.

3.1.5. Územní mýty

Tyto mýty zakládají nárok národa na osídlení určitého území, přičemž by toto území mělo v ideálním případě být osídleno výhradně tímto národem – ostatní národy pak bývají chápány v lepším případě jako hosté, v horším jako vetřelci. Představa, že národ v dávné minulosti jako první osídlil určité teritorium a na základě tohoto tvrzení vyvozuje jeho vlastnictví, je zdůrazňována nejvíce u národů, které byly ze „svého“ území vyhnány, nebo naopak vyháněly jiný národ. Velký význam má proto mýtus o území v myšlení židovského národa, nebo českých a německých obyvatel československého pohraničí po druhé světové válce. Tento mýtus pochopitelně chybí u kočovných národů nebo národů žijících rozptýleně, nicméně i u nich může fungovat symbolický vztah ke „svaté půdě“.²⁷

„Národní území“ bývá obvykle líčeno jako čisté a neposkvřené jinými národy a jeho vymezení zpravidla pochází z období tzv. „zlatého věku“. Území je prostřednictvím těchto mýtů považováno za odvěké nemovité vlastnictví národa, na které má nezadatelné právo.²⁸ Toto „národní území“ bývá ztotožněno s „etnickou kolébkou“ – oblastí, kde se formovala státnost nebo kultura daného etnika.²⁹

²⁵ Filip Tesař uvádí zajímavý příklad muslimů na ostrově Mauricius, pocházejících ze severní Indie, z nichž většina při sčítání lidu v roce 1983 uvedla jako jazyk svých předků arabštinu, protože „duch je důležitější než maso“. - TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 20.

²⁶ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 21.

²⁷ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 21.

²⁸ SCHÖPFLIN, G.: *Function of Myths and a Taxonomy of Myths*, str. 30.

²⁹ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 155.

3.1.6. Mýtus o nespravedlivém zacházení

Mýtus o nespravedlivém zacházení staví národ do pasivní role a implikuje bezmoc a slabost. Křivda, která na něm byla spáchána buď hrou osudu, častěji však jinými národy, se stává motivem pro dnešní politickou akci. Příkladem může být Německo po první světové válce nebo Mnichov z pohledu Čechů a Slováků. Velkou roli zde může také hrát zrada či pocit bezpráví. Podobným mýtem je také mýtus o mučedníkovi, v českém prostředí představován Karlem Havlíčkem Borovským či Janem Husem.

Podobným typem mýtu je i „mýtus o spáse a utrpení“,³⁰ kdy národ sám sebe chápe jako obětního beránka, kterému by měly být ostatní národy vděčné. Obraz bezpráví, kterým národ trpí, vytváří velmi silný motiv pro budoucí „revanš“.

Dalším častým mýtem je „výjimečné poslání“ národa či civilizační mise. Tento národ bývá obdařen nějakou výjimečnou vlastností (např. zbožností, smyslem pro spravedlnost, demokracii atd.) a je proto předurčen pro zvláštní poslání. Národ vynikající touto vlastností nebo lépe řečeno ctností, má pak nikoli pouze právo, ale dokonce *povinnost* kultivovat ostatní národy (po dobrém či po zlém).

3.2. Komu slouží mýty? Politické souvislosti

*„Kulturní paměť vytváří a udržuje obraz minulosti rekonstruktivně, tj. spojuje jednotlivé prvky nebo je domýšlí podle potřeb přítomnosti, a obraz minulosti slouží jako kolektivní inspirace pro budoucnost, projektovanou opět na základě potřeb přítomnosti“.*³¹ Národní mýty tak mohou sloužit jak k legitimizaci stávajícího řádu, tak k revolučnímu burcování a často bývají základem k argumentaci určité skupiny, požadující politickou samostatnost. Jinými slovy národní mýty mohou být nejen represivní, ale i subverzivní – lze s jejich pomocí udržovat koloniální panství, stejně tak ale může být nástrojem emancipace či zbraní utlačovaných proti tyranii. Možnost interpretovat minulost tak je velice silným zdrojem politické moci. Není proto překvapující, že orwellovské „Ministerstvo pravdy“ s monopolem na výklad minulosti je snad jedním z nejcharakterističtějších znaků totalitní moci.

Ve specifickém prostředí postkomunistických společností jsou „národní mýty

³⁰ SCHÖPFLIN, G.: *Function of Myths and a Taxonomy of Myths*, str. 32, In: HOSKING, G., SCHÖPFLIN, G. (eds.): *Myths & Nationhood*, New York, 1997.

³¹ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 155.

důležitým prvkem legitimizace nové politické autority, mohou být předmětem politického boje a často vášnivé politické rétoriky: mýty totiž tím, že nabízejí spojenci neustálené postkomunistické současnosti s představovanou přerušenou minulostí, či dokonce tím, že nabízejí ujištění o perspektivní budoucnosti, vybavují politickou autoritu, která s nimi operuje symbolickou mocí³².

Nejde přitom jen o samotné „vynalézání dějin“, ale také o jejich reprodukci. Moc, která má možnost zdůrazňovat své mýty, je oproti té, které by tuto možnost neměla, v ohromné výhodě. Tento monopol na minulost se projevuje i symbolickými gesty, jako je pojmenovávání ulic podle „národních buditelů“, sochami starých vládců a vojevůdců a prostupováním tohoto národního pantheonu do každodenního života lidí. V konfliktních situacích získává toho „značkování“³³ ještě jeden rozměr – může sloužit i k vytlačení cizích mýtických symbolů. Příkladem je boření mešit či kostelů na dobytém území, ničení hřbitovů, překládání topografických názvů atd.

³² NOSÁL, I.: *Národní mýty v politice a politické kultuře postkomunistických společností – český příklad*. In: DANČÁK, B., FIALA, P.: *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, str. 86.

³³ TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, str. 156.

4. Gruzínské národní mýty

Po většinu novodobých gruzínských dějin bylo jejich hlavním motivem definování gruzínského „my“. To pochopitelně úzce souvisí s vytvořením obrazu nepřítele, který po téměř celou dobu existence moderního gruzínského národa vyplňovalo Rusko. Definování gruzínské národní identity bylo hlavním úkolem nacionální inteligence především v první fázi národního hnutí, později nabyly na důležitosti spíše mýty zdůvodňující nárok na území či například otázka civilizační příslušnosti.

4.1. Vznik gruzínského národního hnutí a jeho periodizace

Ačkoli různě definovanou gruzínskou identitu lze sledovat hluboko do historie, budování národa v moderním smyslu slova a vznik národního vědomí je záležitost mnohem mladší – nanejvýše posledních dvou set let. V procesu budování gruzínské národní identity sehráli, podobně jako u jiných národů, zásadní roli intelektuálové. Čestné místo mezi nimi má kníže Ilja Čavčavadze, který v druhé polovině 19. století definoval tři pilíře gruzínského národa, a to vlast, jazyk a víru.

Podle historika Miroslava Hrocha prochází každé národní hnutí třemi fázemi vývoje. Fáze A je čistě kulturní a literární a hlavními aktéry jsou v této fázi badatelé, především jazykovědci. Jejich pozornost je zaměřena především na vytvoření spisovné formy jazyka, kdy je za jeho základ obvykle vzat jeden určitý dialekt. Na tuto fázi navazuje fáze B, ve které hlavní aktivitu již přebírají „národní buditelé“ – průkopníci „národní myšlenky“. Z „národní myšlenky“ se stává politické téma, ačkoli je stále omezena pouze na úzký okruh intelektuálů. Konečně ve fázi C se pak zapojují masy a nacionalismus se stává lidovým hnutím.

Spolu s národním hnutím se vyvíjejí i jeho mýty. Zatímco ve fázi A jsou národní mýty teprve vytvářeny, ve fázi B se stávají hlavním poselstvím národních buditelů (či „obrozenců“), aby ve fázi C již do jisté míry žily svým vlastním životem a pevně se zakořenily v sebepojetí všech vrstev národa.

Fázi A lze v případě Gruzie vymezit zhruba třicátými a čtyřicátými lety devatenáctého století, kdy bylo spojeno s aktivitou především části gruzínské šlechty, zejména Alexandra Čavčavadzeho a Grigola Orbelianiho.

Následující fázi B dostává gruzínské národní hnutí politické vyjádření – formuje se skupina nacionálních politiků, ovlivněná evropským nacionalismem a liberalismem. Zatímco tzv. „první generace“ (*pirveli dasi*), jejímž nejvýznamnějším představitelem byl Ilja Čavčavadze,³⁴ byla zaměřena spíše na kulturní aspekty národního programu (obrana a rozvoj gruzínského jazyka, novinářská činnost...), tzv. *druhá generace* - „*Meore dasi*“ byla mnohem progresivnější a na základě národnostního principu také poprvé formulovala určité politické a socio-ekonomické požadavky.

Fáze C nastala z části pod vlivem vnějších okolností (rozvrat carského Ruska) ustavením nezávislého gruzínského státu v roce 1918. Do dalšího vývoje gruzínského národa významně zasáhla sovětská komunistická moc, pod jejímž vlivem došlo k výrazné změně sociální struktury národa.

4.1.1 Mýtus o původu Gruzínců

Gruzínský národ je jedním z mála národů bývalého Sovětského svazu, jehož mýtus o původu je vypracován velice precizně. Je to dáno několika faktory – zaprvé je gruzínské národní vědomí pevně spjato s gruzínskou autokefální církví, jednou z nejstarších křesťanských obcí vůbec, a tudíž je možno sledovat „gruzínskou identitu“ hluboko do historie. Křesťanství, jehož přijetí se stalo zakládající událostí gruzínské identity, přinesla do tehdejšího království Iberie sv. Nino v roce 337 a stala se patronkou Gruzie.³⁵

Druhým faktorem je zajisté značná „pokrokovost“ gruzínské společnosti – oblast Gruzie patřila v devatenáctém století, kdy se i zde začala rozvíjet ideologie nacionalismu, k nejmodernějším částem ruského impéria. Moderní gruzínská politika – ať už nacionální, liberální či socialistická – tak udržovala poměrně intenzivní styky s Evropou, kde se nechala značně inspirovat. Dalším důvodem silného národního vědomí Gruzínců je konečně i skutečnost, že Gruzie nebyla nikdy (ani za dob nejtvrdší rusifikace) úplně zbavena vlastní svébytnosti, což bylo dáno i její unikátní polohou. Zakavkazsko³⁶ – oblast na jih od hlavního kavkazského hřebene – bylo vždy územím, kde se mísily nejrůznější kulturní a etnické vlivy a vzhledem k obtížnému horskému terénu bylo téměř nemožné celou oblast vojensky dobýt.

³⁴ MATERSKI, W.: *Gruzja*, str. 45.

³⁵ MATERSKI, W.: *Gruzja*, str. 12.

³⁶ Samotný pojem „Zakavkazsko“, používaný v ruském prostředí, obsahuje ruský úhel pohledu. Znamená to, co je *za Kavkazem* – tudíž implikuje, že se na tuto oblast díváme z *Ruska*. Neutrálnější (či ne-imperialistickým) označením tak může být například „Jižní Kavkaz“.

V gruzínském národním sebepojetí má významnou roli zakladatelský mýtus gruzínské vládnoucí dynastie. „Domácí“ dynastie Bagrationů, jejíž původ je mýtický odvozován od biblického krále Davida, vládla státním útvarům na území dnešní Gruzie neobyčejně dlouhou dobu – od devátého století do začátku století devatenáctého, kdy zemřel poslední bagrationský král Giorgi XII., po jehož smrti byla Gruzie anektována Ruskem. Ačkoli je dosah rodové linie až ke králi Davidovi naprosto neprokazatelný, dodává tomuto rodu obrovskou prestiž.³⁷

Vláda prvních bagrationských králů, vrcholící érou Davida IV. Zakladatele (1088-1125) a jeho pravnučky Tamary (1184-1213) představují v gruzínské „národní paměti“ zlatý věk, období celkového rozkvětu a gruzínské suverenity.³⁸ Z tohoto období také pochází nejslavnější dílo gruzínského středověku, hrdinský epos *Muž v tygří kůži*, jehož autorem je dvorní básník královny Tamary Šota Rustaveli.³⁹

4.1.2. Ruská anexe Gruzie a její mýtický obraz

Ruská říše expandovala na Kavkaz od konce 18. století. V roce 1783 byla uzavřena smlouva mezi Ruskem a Kartlijsko-Kachetským královstvím, rozkládajícím se na východě dnešní Gruzie, o ochraně před Persií a Osmanskou říší. V následujících letech (zejména mezi roky 1803 a 1878) během válek s těmito dvěma muslimskými říšemi, anektovalo Rusko postupně území celé Gruzie, kde tehdy existoval poměrně velký počet jednotlivých království.

Gruzínská interpretace tohoto období však zpravidla nepřipouští, že by šlo z ruské strany o ochranu před islámskou invazí, naopak anexi svého území Ruskem vidí jako výraz ruského kolonialismu a imperialismu, se kterou nesouhlasila drtivá většina obyvatel této země.⁴⁰ Následující období ruské nadvlády pak líčí gruzínský historik, působící na Tbiliské Univerzitě George Ančabadze, v ještě temnějších barvách: „*Colonial regime was of a military-police character. There was an absolute unlawfulness in the country. Russian military-men and statesmen were robbing the people and those who expressed even the lest*

³⁷ S touto legendou pravděpodobně přišel v jedenáctém století kronikář Sumbat Davitis-Dze, který údajně také pocházel z tohoto rodu.

³⁸ NASMYTH, P.: *Georgia: In the mountains of poetry*, str. 115.

³⁹ MATERSKI, W.: *Gruzja*, str. 13.

⁴⁰ ANCHABADZE, G.: *History of Georgia*, http://www.parliament.ge/pages/archive_en/history/his9.html /nestránkováno/.

*protest, were cruelly punished.*⁴¹

Reflexi období ruské nadvlády na Kavkaze lze možná nejlépe ilustrovat otázkou, která je položena v gruzínských učebnicích dějepisu pro 12. třídu: „*Přináší toto období (1801-1918) gruzínské historie pouze negativa, nebo může být hodnoceno i pozitivně?*“⁴²

4.1.3. Oficiální nacionalismus v Ruské říši a gruzínské „národní obrození“

V průběhu modernizace velkých multi-etnických říší, jakými bylo carské Rusko, docházelo kromě významných sociálních, hospodářských a kulturních změn i k postupnému úpadku panovnické legitimacy božského původu a politická moc se pomalu ale jistě přesunovala na širší vrstvy obyvatelstva – v první fázi na šlechtu. V souvislosti s tímto pohybem od stavu, kdy je politická moc legitimizována právem monarchy daným od boha, k moderním státům, založených na suverenitě lidu, vzniká potřeba nějak definovat základní politickou jednotku. Touto jednotkou se stává národ.

V tomto okamžiku se však objevují dvě protichůdné koncepce – na jedné straně idea vytvoření jednotného národa říše, který by kopíroval její hranice a sloužil k legitimizaci existence stávajícího státu. Tento „nacionalismus shora“ či oficiální nacionalismus však naráží na opačnou tendenci vytváření národů na etnickém základě. Vznikají nová národní hnutí, jejichž cílem může být uznání jejich svébytnosti a garance zachování kultury a jazyka centrem říše, a nebo v některých případech až požadavek nezávislosti.

Tváří v tvář rodícímu se národnímu hnutí a hrozícím politickým nárokům těchto progresivních skupin (v krajním případě až separatismem) reaguje „centrum“ v zájmu udržení svého postavení v říši zpravidla prosazováním „oficiálního nacionalismu“. Tento „oficiální nacionalismus“ však může být také motivován čistě „technicky“ – snahou a zefektivnění státní správy například zaváděním jednoho úředního jazyka, což však mohou národní hnutí vnímat jako výraz imperialismu a pokus o ustavení nadvlády jednoho národa nad ostatními.

Gruzínské národní hnutí se začalo formovat v druhé polovině devatenáctého století, tj. až během ruské nadvlády, a bylo do značné míry odpovědí na probíhající rusifikaci.⁴³ Jak již bylo řečeno, jeho počátky lze spatřovat v činnosti skupiny gruzínských intelektuálů,

⁴¹ Tamtéž.

⁴² CHIKOVANI, N., KAKITELASHVILI, K.: *Representation of „others“ in the South Caucasus secondary school history textbooks*, In: VESELÝ, L. (ED.): *Contemporary history textbooks in the South Caucasus*, str. 68.

⁴³ SUNY, R. G.: *The making of the Georgian Nation*, str. 63.

nazývaných *pirveli dasi*, neboli „první skupina (generace)“.⁴⁴ Tito intelektuálové, obvykle příslušníci šlechty, z nichž nejznámější je kníže Ilja Čavčavadze, usilovali především o definování gruzínské identity a ačkoli ještě neformulovali politické požadavky nacionalistického rázu, výrazně tak přispěli k formování národního projektu.

Ustřední témata gruzínského národního hnutí, z kterých čerpalo inspiraci pro rozvoj národní identity a posléze i požadavky nezávislosti, definoval v této době spisovatel Ilja Čavčavadze jako „vlast, jazyk a víru“ („*Mamuli, Ena, Sartsmunoeba*“). Tyto tři pilíře zakládaly gruzínský národ v moderním smyslu slova – ve smyslu lidového hnutí, zahrnující všechny sociální vrstvy obyvatelstva. Do té doby byla gruzínská „národní identita“ vlastní výhradně nejvyšší vrstvě společnosti. „Gruzínství“ znamenalo pro nejširší vrstvy obyvatelstva zejména příslušnost ke svébytné gruzínské církvi⁴⁵. Slogan „*Mamuli, Ena, Sartsmunoeba*“ tak symbolizuje na jedné straně kontinuitu a na druhé rozchod se středověkou gruzínskou tradicí – ve středověku znamenalo „gruzínství“ být pravoslavným křesťanem.⁴⁶

Dokladem toho, že „gruzínství“ bylo v předmoderní době chápáno „ne-národně“ je definice „Gruzie“ z poloviny desátého století, jejímž autorem je hagiograf Giorgi Merchule: „*Gruzie se rozkládá na těch rozsáhlých územích, kde se bohoslužba koná v gruzínštině*“.⁴⁷

K výjimečné pozici náboženství v gruzínském národním vědomí přispěla jistě i skutečnost, že od 7. století až do ruské expanze na Kavkaz na konci 18. století, byli Gruzínci jako jediní pravoslavní křesťané, obklopeni převážně muslimskou populací. Na odlišnosti, ztělesněné příslušností ke gruzínské církvi, se tak formovala jejich identita. Důležitost víry byla taková, že i ti, kdo mluvili gruzínsky, ale vyznávali jiné náboženství, nebyli považováni za Gruzínce. Tím, jak Čavčavadze definoval tři základní pilíře gruzínské národní identity – vlast, jazyk a víru – a umístil přitom jazyk před víru učinil první symbolický krok k sekularizaci „gruzínství“. Gruzínský národ byl od této doby otevřený i pro muslimy a křesťany jiných denominací.⁴⁸

Podobně jako byl Ilja Čavčavadze klíčovou osobností během svého života, i jeho smrt byla důležitým momentem, formujícím gruzínskou identitu. Ilja Čavčavadze byl zavražděn roku 1907, přičemž za jeho vrahy jsou považováni buď bolševici, nebo carská tajná policie. To symbolicky jasně vyjadřuje, kdo je největším nepřitelem Gruzínců – Rusko a Sovětský

⁴⁴ FRIČOVÁ, M: *Georgia's Rebirth: Nationalism, Nation- and State-Building Struggle of the Past Decade*, str. 9.

⁴⁵ SUNY, R. G.: *The making of the Georgian Nation*, str. 18.

⁴⁶ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

svaz.

Tato vražda však získala symbolický rozměr také tím, že se odehrála u města Mskheta, centra gruzínské církve a zároveň údajně nejstarším gruzínském městě. Zde bylo v roce 337 prohlášeno křesťanství za státní náboženství.⁴⁹ Tato mučednická smrt nejvýznamnější postavy gruzínského „národního obrození“ je považována za nesmírnou národní tragédii a zcela jistě přispěla ke kanonizaci Čavčavadzeho Gruzínskou apoštolskou církví pod jménem sv. Ilja Spravedlivý v roce 1987.

Kulturně orientované „národně-obrozenecké“ hnutí, reprezentované Čavčavadzem a „první generací“ bylo postupně v 70. a 80. letech devatenáctého století nahrazeno nacionalisticky radikálnějšími zástupci *meore dasi* – „**druhé generace**“. Tato skupina gruzínských nacionalistů byla výrazně inspirována západním liberalismem a její vedoucí osobností byl také Niko Nikoladze. V době vypuknutí říjnové revoluce v Rusku byl Nikoladze jedním z hlavních zastánců vyhlášení nezávislé Gruzie.⁵⁰

Konečně v devadesátých letech devatenáctého století se formuje tzv. třetí generace – *mesame dasi* – gruzínští marxisté, čímž se uzavřel symbolický vývoj od konzervativců (1. generace), přes liberály (2. generace) až k socialistům (3. generace).

4.1.4. Krátké období nezávislosti (1918-1921)

Třileté období nezávislosti, kdy byla v Gruzii ustavena menševická vláda v čele s Noem Žordaniou, má přes svou dočasnost v gruzínských moderních dějinách značnou symbolickou hodnotu. Toto období, ve kterém bylo Rusko zachváčeno občanskou válkou, a bylo tedy velice oslabeno, je chápáno jako značně pozitivní. Síla tohoto mýtu vyplývá zejména ze skutečnosti, že tyto tři roky byly po dlouhé době prvními a na dlouhou dobu posledními roky, kdy byla Gruzie nezávislá.

Ačkoli byli hlavní politickou silou nezávislé Gruzínské republiky sociální demokraté, kvůli obavě nejen z bolševického Ruska, ale i z hrozící invaze Turecka, nebyl dominantní ideologií tohoto státu internacionální socialismus, ale nacionalismus a idea nezávislosti a suverenity.⁵¹ V podobném duchu argumentuje i R. G. Suny, podle něhož idea „*třídního boje* byla mnohem relevantnější před rokem 1917, zatímco v během ruské občanské války získal větší aktuálnost etnický konflikt. Veškerý konflikt založený na sociálním základě byl nahlížen

⁴⁹ MATERSKI, W.: *Gruzja*, str. 12.

⁵⁰ SUNY, R. G.: *The making of the Georgian Nation*, str. 131.

⁵¹ FRIČOVÁ, M.: *Georgia's Rebirth*, str. 11.

jako národnostní konflikt“.⁵²

Nacionálně vyhrocená politika nezávislé gruzínské republiky byla důvodem, proč naopak národnostní menšiny považují toto období za období útlaku a gruzínského imperialismu. Abcházský politik Stanislav Lakoba označuje tyto tři roky za nejtemnější období acházsko-gruzínských vztahů. Tehdejší invaze gruzínského vojska do Abcházie je podle něho důkazem gruzínského šovinismu a imperialismu.⁵³

4.1.5. Gruzie, Stalin a národnostní politika Sovětského svazu

Patrně nejčastější způsob interpretace současných národnostních konfliktů na Kavkaze vidí jejich kořeny v sovětské národnostní politice. Jejím prvotním cílem bylo získat si přízeň národů, žijících na periferii impéria. Právo národů na sebeurčení ostatně deklarovala i první sovětská ústava. Tento postup však v Sovětském svazu nevydržel dlouho a postupně byl nahrazen snahou homogenizovat veškeré obyvatelstvo SSSR. Proces homogenizace obyvatelstva byl veden pod záminkou povznesení údajně zaostalých národů, v praxi však znamenal rusifikaci. Řízená migrace a stanovování hranic autonomních celků *ad hoc* vedla k oslabení potenciálních národních požadavků a stala se Stalinovým nástrojem k ovládnutí těchto periferních oblastí.⁵⁴

Tak zatímco některé národy získaly v rámci nižších administrativních celků (ve svazových republikách, autonomních republikách a oblastech) určitá nadstandardní práva (např. privilegovaný přístup do státní správy a úřadů), jiné národy byly považovány za reakční a zaostalé, a proto byly cíleně vedeny k asimilaci.

Za vhodnou politickou jednotku pro Kavkaz byla Stalinem považována oblastní autonomie, nikoli však „kulturně národnostní autonomie“. *„Chtěl bych jen poznamenati, že kulturně-národnostní autonomie, všeobecně nevhodná, je ještě nesmyslnější a pošetilejší se zřetelem k poměrům na Kavkaze.“*⁵⁵ Nevhodnost aplikace kulturně-národnostní autonomie obzvláště v kavkazských podmínkách zdůvodňoval Stalin relativní zaostalostí těchto národů a zároveň jejich velkým počtem. *„Na Kavkaze je však celá řada národností s primitivní kulturou, se zvláštním jazykem, avšak bez vlastní národní literatury, nad to národností v*

⁵² SUNY, R. G.: *The making of the Georgian Nation*, str. 20.

⁵³ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97-105, 1995. - dostupné na webu: www.circassianworld.com/Abkhazia_is_Abkhazia.html – platné k: 2. července 2009.

⁵⁴ ČERNÍK, J.: *Sovětská národnostní otázka*, <http://www.kavkaz.cz/clanky.shtml?x=2068416>, /nestránkováno/, platné k: 2. července 2009.

⁵⁵ STALIN, J.V.: *Marxismus a národnostní a koloniální otázka*, str. 44.

*přechodném stavu, které se z části asimilují, z části vyvíjejí dále. Jak máme na ně aplikovat kulturně-národnostní autonomii?*⁵⁶

Ačkoli právě Stalin bývá považován za hlavního viníka národnostních konfliktů v Gruzii, trvajících dodnes, vztah Gruzínců ke Stalinovi není vůbec jednoznačný. Na jedné straně může být vnímán jako gruzínský patriot (je tak vnímán především příslušníky národnostních menšin), za jehož vlády (především ve čtyřicátých a padesátých letech) prošla Gruzie modernizací a byla upevněna její územní celistvost – především změnami statusu Abcházie, která se ze sovětské socialistické republiky v roce 1921 stala v roce 1931 autonomní republikou uvnitř Gruzie. O tom, že Stalin je stále řadou Gruzínců považován za velkého Gruzínce, svědčí i množství jeho soch, stojících dodnes v Gruzii i velkolepé muzeum v jeho rodišti, městě Gori.

Na druhou stranu je však Stalin především gruzínskými nacionalisty považován za ruského imperialistu, který usiloval o podmanění Gruzie.⁵⁷ Kromě toho je také známo, že Stalin se ke svému gruzínskému původu příliš nehlásil a za svůj gruzínský přízvuk se do smrti styděl.⁵⁸

4.1.6. Tání sovětského ledu? Nezávislost a eskalace etnického násilí

V gruzínské politice od 80. let postupně dominovala snaha distancovat se od Sovětského svazu – v roce 1989 nebyla v Gruzii ani jediná politická strana v jejímž programu by nebyl požadavek gruzínské nezávislosti. Obraz nepřítele byl tak ztotožněn s obrazem Ruska, že nic menšího než úplná nezávislost by gruzínskou veřejnost neuspokojilo.⁵⁹

Rusko ztělesňovalo hrozbu asimilace, Turecko sice stále vzbuzovalo nedůvěru (jako symbol muslimské invaze ve středověku), ale jako rival Ruska se stalo spojencem Gruzie. Mnohem silnějšího spojence však Gruzie našla v „Západu“. Západ se stal v očích Gruzínců jakýmsi patronem. Tehdy vyvstala otázka kulturní příslušnosti Gruzie. Očekávání, vkládaná do orientace na západní křesťanský svět vzbuzovala otázku, zda jsou Gruzínci „západním

⁵⁶ STALIN, J.V.: *Marxismus a národnostní a koloniální otázka*, str. 44.

⁵⁷ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁵⁸ TUCKER, R. C.: *Stalin jako revolucionář*, str. 123.

⁵⁹ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

národem“ či ne. Západní směřování Gruzie někteří vysvětlovali tím, že Gruzínci v podstatě západním národem jsou, pouze pod vlivem svých „východních“ sousedů sešli z cesty.⁶⁰ Tvrzení o tom, že gruzínský národ patří do „západního civilizačního okruhu“ ovšem podporuje i fakt, že tamní nacionalistická inteligence devatenáctého století se nechávala inspirovat moderními politickými hnutími na Západě a přijala západní ideu národního státu.

Chápání svobody v gruzínském protisovětském diskurzu konce 80. a začátku 90. let 20. století bylo určeno především nacionálními motivy, čímž se lišilo například od tehdejší československé protikomunistické opozice. Zatímco v Československu byly hlavní motivací sametové revoluce požadavky na přeměnu společenského řádu směrem k demokracii a kapitalismu (resp. jeho sociálně citlivé formě), v Gruzii byl požadavek nezávislosti motivován v první řadě nacionálně – „*První projev svobody nebyl ekonomického rázu (jak Západ se svým typickým nedostatkem psychologického vhledu předpokládal), ale nacionalistického – spočíval v agresivním 'sebeurčení' směrem do minulosti. Pro velkou většinu lidí existovalo jediné věrohodné 'my' nikoli v mlhavé volno-tržní budoucnosti, ale v národní paměti, ikonografii a nezávislé, individualistické minulosti*“.⁶¹

Ačkoli je Zviad Gamsachurdia považován za prvního demokraticky zvoleného prezidenta Gruzie, jeho politiku, založenou na extrémním nacionalismu, lze jen stěží považovat za demokratickou. Gamsachurdiovo heslo „Gruzie Gruzíncům“ dávalo příslušníkům národnostních a etnických menšin (kterých bylo v té době v Gruzii zhruba 1,5 milionu) jasně najevo, že nejsou v Gruzii vítáni. Tato xenofobní rétorika (a po zvolení Gamsachurdii prezidentem i politika) nabývala vlivem proti-islámské propagandy také významu „Gruzie křesťanským Gruzíncům“.

Obraz etnických a národnostních menšin z pohledu gruzínských nacionalistů byl dán velkou měrou jejich vztahem k Rusku – na menšiny, které nepodporovaly gruzínskou nezávislost, bylo nahlíženo jako na spojence či „komplice“ Ruska – „*jakýkoli konflikt s menšinami dává z gruzínské perspektivy smysl pouze ve vztahu ke gruzínskému boji za nezávislost*“.⁶² Tento pohled, částečně přejímaný i v západním mediálním diskurzu, je však velice problematický, neboť všechny separatistické snahy Abcházů (resp. Osetů) interpretuje jako výraz ruského imperialismu a zabraňuje gruzínským nacionalistům vidět motivy a zájmy

⁶⁰ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁶¹ NASMYTH, P.: *Georgia: In the mountains of poetry*, str. 203.

⁶² NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

samotných Abcházů (Osetů) a uznat jejich oprávněnost.

Na konci 80. let se vytvořily v Gruzii jednotky Mchedrioni (v překladu Jezdci nebo Rytíři), jejichž vůdcem se stal šéf podsvětí, tzv. „vor v zakoně“ Džaba Joseliani.⁶³ Tato polovojenská nacionalistická organizace symbolicky navazovala na tradici odporu vůči cizí nadvládě, v devadesátých letech chápaného jako součást gruzínského národně-osvobozenického boje. Avšak zatímco historický odpor proti cizí (perské, turecké či ruské) nadvládě měl v první řadě obranný, proti-imperiální charakter, hnutí Mchedrioni 90. let 20. století se stalo ztělesněním gruzínského post-sovětského agresivního šovinismu. Jednotky Mchedrioni nakonec sehrály významnou roli ve státním převratu v roce 1992, kdy se pod Joselianim vedením postavily na stranu bývalého velitele Národní gardy Tengize Kitovaniho a sesadily gruzínského prezidenta Gamsachurdiu.

4.1.7. Revoluce růží – gruzínský samet?

Podobně jako téměř ve všech postsovětských státech nastala po rozpadu Sovětského svazu naléhavá otázka budoucího směřování národa a především jeho příslušnosti k širšímu civilizačnímu okruhu. Dominantní vůle gruzínského národa co nejdůkladněji se distancovat od ruského vlivu byla i jedním z motivů tzv. revoluce růží z roku 2003. V dosavadním prezidentovi a bývalém sovětském ministru zahraničí Ševarnadzemu byla (přes prováděný demokratizační proces) spatřována kontinuita s minulým režimem, a proto sílily hlasy po jeho nahrazení novou generací, nezátíženou sovětskou minulostí.

Druhým motivem byla značná frustrace ze skutečnosti, že Gruzie byla navzdory všem snahám o centralizaci a vnitřní integraci stále nejednotná a všechna tři autonomní území (AR Abcházie a Adžárie, AO Jižní Osetie) byla více méně mimo centrální moc.

Hledání historických paralel k ospravedlnění politické akce

Pozoruhodným mýtotvorným momentem revoluce růží je její symbolicky vyjádřená souvislost s ostatními „revolucemi s přívlastkem“ – ať už sametovou v Československu, oranžovou na Ukrajině v roce 2004, tulipánovou v Kyrgystánu o rok později, či dokonce portugalskou karafiátovou revolucí z poloviny 70. let. Zdůrazňovaným společným znakem všech těchto revolucí bylo svržení totalitního či autoritářského režimu (více méně) nenásilnou cestou. Podobnost mezi sametovou revolucí a revolucí růží byla dokonce explicitně

⁶³ SMOLÍK, J., ŠMÍD, T., VAŽURA, V. (eds.): *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*, str. 97.

vyjadřována gruzínskými vládními představiteli – obě revoluce například srovnávala gruzínská ministryně Salome Zourabišvili, která při své návštěvě Prahy v roce 2006 vyjádřila také úmysl využít české zkušenosti v oblasti transatlantické a evropské integrace.⁶⁴

Opravdový význam růžové revoluce je však v poslední době (během masových demonstrací proti Saakašvilimu v roce 2007 a nově pak po prohrané válce v srpnu 2008) značně zpochybňován a symbol revoluce tak ztrácí na síle.

V otázce civilizační orientace zdůrazňuje Saakašviliho Gruzie svou příslušnost k Západu, která měla být symbolicky stvrzena návštěvou George Bushe v Tbilisi v roce 2005. O významu této návštěvy svědčí i fakt, že tento den byl vyhlášen státním svátkem.⁶⁵

Příslušníci národnostních menšin v Gruzii však Saakašviliho převrat s nadšením nevíтали. Jihoosetský prezident Eduard Kokojev označil Saakašviliho a jeho spojence za nacionalisty, kteří znamenají pro ostatní národy v Gruzii hrozbu.⁶⁶ Obraz „sametové revoluce“ hrubě nekorespondoval s výrazně nacionalistickým motivem růžové revoluce. *"To, co se odehrálo v Tbilisi, nelze nazvat sametovou revolucí. Sametová revoluce neexistuje, poněvadž všechny revoluce jsou krvavé,"*⁶⁷ prohlásil tehdy prezident Adžarské autonomní republiky Aslan Abašidze.

Kromě snahy Saakašviliho příznivců připodobnit revoluci z roku 2003 k sametové revoluci v Československu, je pozoruhodný také český mediálně-politický diskurz. V něm nejen, že naprosto dominuje postoj podporující současnou gruzínskou vládu a uznávající údajnou podobnost mezi oběma revolucemi, ale i odkazem na české dějiny vytváří nové symboly, legitimizující Saakašviliho politiku.

Útok gruzínské armády na Jižní Osetii a následná invaze ruských vojsk do Gruzie v srpnu 2008 byl v českých médiích přirovnáván k událostem srpna 1968 v Československu či dokonce Mnichovské dohodě.⁶⁸ Převládající obraz rusko-gruzínského konfliktu, vytvořený českými médii, znázorňoval Rusko jako Davida a Gruzii jako Goliáše,⁶⁹ přičemž okolnosti gruzínského útoku na Jižní Osetii zůstávaly zpravidla odsunuty do pozadí, případně byl

⁶⁴ DARCHIASHVILI, V.: *Česko-gruzínské vztahy*, /nestránkováno/, dostupné na:

<http://www.globalpolitics.cz/clanky/cesko-gruzinske-vztahy>, platné k: 4. července 2009.

⁶⁵ PARSADANISHVILI, M., DOBBINS, M.: *Gruzie v období před „růžovou revolucí“ a po ní*, /nestránkováno/, dostupné na: <http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=599>, platné k: 4.7. 2009.

⁶⁶ Novinky, ČTK: *Autonomní republiky odmítají změny v Gruzii*, 25. listopadu 2003, <http://www.novinky.cz/zahranicni/20477-autonomni-republiky-odmitaji-zmeny-v-gruzii.html> – platné k: 4. červenci 2009.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ „Sovětský svaz se sice přejmenoval na Rusko. Jeho praktiky se ale nezměnily. Osud podobný tomu českému z léta 1968 totiž nyní prožívají občané Gruzie.“ - Blesk, 12.8. 2008: „Víme jaké to je! Vzkaz Gruzincům: Držte se!“

⁶⁹ ŠTÁHLAVSKÝ, D.: *Historie gruzínsko-ruského soužití je plná peripetií*, 11. srpna 2008, dostupné na: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/483444 – platné k: 30. červnu 2009.

nekriticky akceptován obraz Osetů jako kriminálních živlů, kolaborujících s ruským nepřitelem, hlásaný gruzínskými nacionalisty.⁷⁰

Proti paralele gruzínského srpna 2008 s československým srpnem 1968 vystoupil Václav Klaus, neboť prý zamlčuje skutečnost, že gruzínská armáda zaútočila na Jižní Osetii jako první: „Československo tehdy nezaútočilo na Podkarpatskou Rus, invaze nebyla odpovědí na náš útok. Dubček nebyl Saakašvili.“⁷¹

Naproti tomu tehdejší český premiér Mirek Topolánek (spolu se členy své vlády Vondrou a Schwarzenbergem) toto přirovnání velmi zastával: „*My víme, jaké to je, když vás přepadne silnější soused. Dokážeme se vžít do pocitů Gruzínců, kteří v televizi sledují záběry ruských tanků valících se jejich zemí.*“⁷² Podle Topolánka byl ruský protiútok „*postsovětským revizionismem, který se Moskva snaží uplatnit na úkor Gruzie.*“⁷³

Zdánlivě podobné, avšak ze své podstaty jiné, je přirovnání Abcházie a Jižní Osetie ke Kosovu. Toto přirovnání totiž nefunguje jako mýtus, nýbrž jde o argument, ve kterém hraje vyhlášení nezávislosti Kosova⁷⁴ roli precedentu – pokud má být nezávislé Kosovo, mělo by být stejné právo přiznáno i Abcházii a Jižní Osetii. Naproti tomu srovnávání gruzínského srpna 2008 s československým srpnem 1968 je založené na falešné představě, že jde v podstatě o totéž.⁷⁵

4.2. Spor o povahu gruzínského nacionalismu

Spor o imperiální povahu gruzínského nacionalismu vyvolal již v roce 1989 ruský disident a nositel Nobelovy ceny Andrej Sacharov, když nazval Gruzii (tehdy ještě Gruzínskou sovětskou socialistickou republiku) „malým impériem“.

⁷⁰ Například: „*Jižní Osetinci jsou pro Gruzii nejen pověstnou pátou kolonou, ale také černou dírou pašeráctví a narkomafie.*“ - ŠTÁHLAVSKÝ, D.: „Historie gruzínsko-ruského soužití je plná peripetií“, 11. srpna 2008, http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/483444.

⁷¹ NÍDR, T.: *Klaus: Případ Kosovo uvolnil Rusku ruce*, Idu.cz, 15. 8. 2008, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/klaus-pripad-kosovo-uvolnil-rusku-ruce-pro-zasah-na-kavkaze-pl2-/domaci.asp?c=A080815_074928_domaci_klu.

⁷² TOPOLÁNEK, M.: *Gruzie patří do NATO, a jednou v něm bude*, 14. srpna 2008, <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=7135>

⁷³ TOPOLÁNEK, M.: *Gruzie patří do NATO, a jednou v něm bude*, 14. srpna 2008, <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=7135>

⁷⁴ Kosovo vyhlásilo nezávislost na Srbsku 17. února 2008, do července 2009 jí uznalo přes 60 států včetně USA nebo ČR. Rusko kosovskou nezávislost odmítá uznat.

⁷⁵ V tomto duchu interpretuje rusko-gruzínský konflikt např. deník *Blesk* ze dne 12. 8. 2008 v článku „*Víme jaké to je! Vzkaz Gruzíncům: Držte se!*“. Dostupné na: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-zahranici/96736/vzkaz-gruzincum-drzte-se.html>.

S tímto tvrzením nesouhlasí gruzínský politolog Ghia Nodia, který tvrdí, že gruzínský nacionalismus je jak ne-asimilacionistický, tak ne-imperialistický. Využívá k tomu teoretickou koncepci Rogera Brubakera, který rozlišuje dva typy nacionalismu – „francouzský“ a „německý“ – ty se liší v otázce, zda je primární stát nebo národ a od toho odvíjejí jejich vztah k menšinám a asimilaci: „*The French understand their nation as the creation of their state, the Germans their nation as the basis of their state*“.⁷⁶ Zatímco francouzský typ je státocentrický a jeho politika vůči menšinám je asimilační, tudíž být Francouzem znamená přijmout francouzskou kulturu, pro německý typ je zásadní *Volk* a příslušnost k národu spočívá v etnické příbuznosti. Gruzínský nacionalismus je podle Nodii bližší německému modelu a k tomu, aby se člověk stal Gruzíncem, nestačí přijmout gruzínskou kulturu a mluvit gruzínsky – tyto pokusy o asimilaci byly sice v minulosti zaznamenány (zejména mezi Armény a Osety), ale přijetí mezi Gruzínce zpravidla neznamenaly.⁷⁷ Princip občanství na úkor etnicity se pokusil posílit Eduard Ševarnadze po svém zvolení v roce 1992, ale nebyl úspěšný – proti asimilaci byli jak Gruzínci, tak etnické menšiny.

Rozpory ostatně panují nad otázkou, zda je gruzínský nacionalismus imperialistický či ne. Odpověď na tuto otázku je však těžší než by se mohlo zdát. Abcházové pochopitelně budou považovat Gruzii za imperialistický a expanzionistický stát, neboť z jejich pohledu usiluje o ovládnutí „cizí země“ – Abcházie. Podle Nodii však Gruzie těžko může být chápána jako imperialistický stát, a to z toho důvodu, že její národní projekt není postaven na dobývání a ovládání cizích území – ale naopak na oddělení, nezávislosti. Vzhledem k tomu, že Abcházie byla součástí Gruzie v době získání její nezávislosti (a v gruzínské národní mytologii je považována za odvěkou součást Gruzie), není Abcházie Gruzínci ani dnes považována za cizí zemi. Nic na tom nemění ani fakt, že tyto hranice byly určeny sovětským impériem – tedy gruzínským hlavním nepřítelem. Gruzínský postoj lze tedy vyjádřit takto: „*Chceme pouze to, co nám patří, a toho, co nám patří, se nikdy nevzdáme*“.⁷⁸

K tomu, aby kterýkoli národ mohl považovat určité území historicky za své, potřebuje velice silný mýtus. Neexistují totiž žádná obecně platná kritéria, podle kterých by toto vlastnictví mohlo být posuzováno. Jedním z těchto pokusů o legitimizaci nároku gruzínského státu na území Abcházie je i tvrzení o příbuznosti Gruzínců s národy severního Kavkazu

⁷⁶ BRUBAKER, R.: *Citizens and Nationhood*, str. 184.

⁷⁷ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁷⁸ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

(včetně Abcházů), obzvláště populární za Gamsachurdiovy vlády. Tato tzv. „ibero-kavkazská idea“ bývá také považována za projev gruzínského proto-imperialismu.

Podle Nodii není gruzínský národní projekt imperialistický i z toho důvodu, že usiluje o národní stát – tudíž je ze své podstaty zaměřen *dovnitř*. Naproti tomu imperialistická politika směřuje *ven* – chce změnit okolní svět k obrazu svému, což podle imperialistů znamená totéž co ho zlepšit. Imperialismus je tak svým způsobem altruistický, zatímco nacionalismus sebestředný a sobecký.⁷⁹

⁷⁹ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

5. Mýty „separatistických“ menšin a jejich obraz v gruzínských mýtech

5.1. Abcházové – nevděční příbuzní

5.1.1. Počátek abcházského nacionálního projektu

Abcházský nacionální projekt započal na konci devatenáctého století a na začátku století dvacátého, přičemž motivace abcházského nacionalismu je však odlišná od gruzínského. Významným momentem byla ruská politika v sedmdesátých letech devatenáctého století, namířená proti abcházské populaci. V této době byla většina Abcházů donucena emigrovat do Osmanské říše a zbylí Abcházové se tehdy stali menšinou. Hlavní motivací abcházského nacionalismu tedy není ani tak nezávislost, jako spíš obrana před hrozbou asimilace.

Abcházský národní projekt se začal rozvíjet dvěma směry. První z nich zdůrazňoval etnickou příbuznost Abcházů s čerkeskými kmeny, žijícími na severní straně Kavkazu a cílem tohoto směru bylo vytvořit pan-čerkeskou identitu.

Druhý a též velice podstatný směr, jímž se mohl abcházský národní projekt rozvíjet, se naopak orientoval pro-gruzínsky. Zastánci tohoto směru viděli budoucnost abcházského národa po boku gruzínského, přičemž z obavy před asimilačním tlakem měla Abcházie mít „zvláštní status uvnitř Gruzie“.⁸⁰ Zdůrazňoval velkou kulturní provázanost abcházské elity s gruzínskou – pokud bychom definovali Gruzii jako doménu gruzínské „vysoké kultury“ (ve smyslu v jakém jí užívá Ernest Gellner⁸¹), tedy jako území, kde je gruzínština jazykem elitní kultury⁸² a jazykem literárním,⁸³ byla by Abcházie její součástí. Abcházská státnost byla též tradičně spjata s Gruzii (alespoň před příchodem ruského impéria do oblasti) – v určitých obdobích byla celá západní Gruzie sjednocena pod názvem Abcházie, jindy (totéž území) pod

⁸⁰ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁸¹ Gellnerův pojem „vysoká kultura“ neobsahuje žádná hodnotová měřítka. Znamená, že je kulturou vyšší vrstvy společnosti, nikoli že by byla hodnotnější. GELLNER, E.: *Národy a nacionalismus*, str. 20.

⁸² NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁸³ Abcházská elita (aristokracie) tradičně užívala gruzínštinu a abcházština získala písemnou formu až koncem devatenáctého století.

názvem Egrisi (což odkazuje na gruzínské sub-etnikum Megreli – „země Megrelů“).⁸⁴

Silné vazby mezi abcházskou a gruzínskou aristokracií přetrvaly i období, kdy byla Gruzie rozdělena na malá knížectví, a byly důvodem, proč Abcházie byla (ze strany Gruzínců) považována za součást Gruzie, ačkoliv etnicky nejsou Abcházové s Gruzínci považováni za příbuzné.

Ani „kavkazský“ („čerkeský“) ani pro-gruzínský směr se evidentně nezaměřoval na získání abcházské nezávislosti, naopak směřoval k vytvoření nějaké větší kavkazské identity – ať už směrem na sever (pan-čerkeskou) nebo na jih (ve spojení s gruzínskou). Hlavní úsilí abcházského nacionalismu tak směřovalo k ukotvení abcházské identity v rámci regionu západního Kavkazu.⁸⁵ Z obou koncepcí nakonec získala větší podporu prvně jmenovaná. Její zastánci usilovali po bolševické revoluci v Rusku o připojení k Republice kavkazských horalů, která existovala na severním Kavkaze v letech 1917 až 1921 na území dnešního Čečenska, Inguška, Severní Osetie, Kabardska-Balkarska, Dagestánu a části Stavropolského kraje.⁸⁶ Přesto k tomuto spojení nedošlo a Abcházie byla nakonec připojena (anektována) v roce 1918 k nově vzniklé nezávislé Gruzii. Toto vítězství pro-gruzínské abcházské elity bude později sloužit jako jeden z argumentů pro legitimizaci gruzínského nároku na Abcházii.

5.1.2. Pokus o kavkazskou federaci a gruzínská invaze

*„Jedním z nejbolestivějších okamžiků v historii gruzínsko-abcházských vztahů je období let 1917-1921.“*⁸⁷ Abcházský pohled na tuto dobu je silně postaven na mýtu o zradě. Krátce po vypuknutí říjnové revoluce byla menševickým Zakavkazským komisariátem vyhlášena nezávislá zakavkazská republika, zahrnující území pozdější Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu.

Tato federace však existovala pouze tři měsíce, 26. května 1918 se odtrhla Gruzie a vyhlásila nezávislou Gruzínskou demokratickou republiku. Gruzie pak v polovině června 1918 anektovala území Abcházie. Tento čin, odehrávající se na pozadí občanské války, je

⁸⁴ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁸⁵ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁸⁶ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97-105, 1995. - dostupné na webu: www.circassianworld.com/Abkhazia_is_Abkhazia.html.

⁸⁷ SHAMBA, T., NEPROSHIN, A.: *Abkhazia*, str. 74.

Abcházci chápán jako zrada, kdy gruzínská armáda pod záminkou pomoci proti Rudé armádě, násilně obsadila Abcházii.⁸⁸ Období následujících tří let je pak chápáno jako okupace, kterou odsoudili i představitelé Republiky kavkazských horalů.⁸⁹

5.1.3. Abcházie, Stalin a Berija

Období, kdy Abcházie a Gruzie byly součástí Sovětského svazu, tehdy od roku 1921 do roku 1991 je chápáno oběma národy značně rozdílně. V této době se dále utvrzovalo gruzínské chápání Ruska jako hlavního nepřítele. Obraz nepřítele v abcházských očích zase vyplnil gruzínský národ.

První léta existence Abcházie uvnitř Sovětského svazu však znamenala pro abcházský národ značný krok kupředu. Abcházie získala poprvé ve své novodobé historii autonomní status, realizovaný v rámci sovětského systému „matrjoškových republik“ (jedna národnostně definovaná územní jednotka obsahující uvnitř sebe další). Ačkoli měla tato platforma velmi daleko k národnímu státu, přispívala tato autonomie k rozvoji národního vědomí, stejně jako k vytvoření abcházské „vysoké kultury“.⁹⁰

Jeden z určujících momentů, který negativně ovlivnil abcházsko-gruzínské vztahy, byla postupná degradace statusu Abcházie v hierarchii sovětských republik za Stalinovy éry.⁹¹ „*Po revoluci byla vyhlášena Abcházie jako svazová republika, ústavou z roku 1925 se změnil její status na polo-nezávislou republiku v rámci Gruzie, ale v roce 1931 Stalin – 'slavný Gruzínek' – degradoval Abcházii na pouhou autonomní republiku uvnitř Gruzie.*“⁹²

Patrně nejtemnějším je v historii abcházsko-gruzínských vztahů období tzv. „gruzinizace“ na konci čtyřicátých a začátku padesátých let. V tomto období byla například na abcházských školách zavedena povinná výuka v gruzínštině a Abcházové byli donuceni používat gruzínskou abecedu namísto dosavadní upravené azbuky.⁹³ Kromě toho byl ve snaze snížit poměr abcházského obyvatelstva zahájen proces násilné imigrace gruzínského a

⁸⁸ SHAMBA, T., NEPROSHIN, A.: *Abkhazia*, str. 113.

⁸⁹ LAKOBA, S.: *Abkhazia, Georgia and Caucasus Confederation*, AbkhazWorld, 2009. - dostupné na webu: www.abkhazworld.com/articles/conflict/215-abkhazia-georgia-lakoba.html.

⁹⁰ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

⁹¹ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97-105, 1995. - dostupné na webu: www.circassianworld.com/Abkhazia_is_Abkhazia.html.

⁹² FRIČOVÁ, M.: *Georgia's Rebirth*, str. 22.

⁹³ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

slovanského obyvatelstva na abcházské území a výkon místní správy přešel do gruzínských rukou.

Vzhledem k tomu, že hlavním „úkolem“ abcházského národního hnutí bylo uchovat svébytnou abcházskou kulturu (což u takto malého národa může znamenat velký problém), byli Abcházové na podobné pokusy o asimilaci velmi citliví. Vzájemnou nevraživost mezi Abcházci a Gruzínci zvyšovala již zmiňovaná skutečnost, že dva nejmocnější mužové Sovětského svazu – Josif Stalin a Lavrentij Berija⁹⁴ – byli oba původem Gruzínci. Proti-abcházská politika v Gruzii tak byla chápána jako výraz gruzínského nacionalismu.

Ke zhoršování abcházsko-gruzínských vztahů dále přispíval fakt, že vrstvou abcházské společnosti, která byla nakloněna nejvíce pro-gruzínsky, byla tradičně aristokracie, a zároveň právě ta byla v Sovětském svazu nejvíce pronásledována. Ačkoli je zde obtížné hledat nějaký záměr zhoršit abcházsko-gruzínské vztahy, důsledek byl stejný.⁹⁵

Během období, kdy byla Abcházie součástí Gruzínské svazové republiky, se tak v abcházském politickém myšlení vytvořil silný mýtus o bezpráví, páchaném na tomto národě, a zároveň se utvrdil obraz Gruzie jakožto hlavního nepřítele. Tento motiv se projevil, podpořen současným nárůstem gruzínského nacionalismu, ve chvíli rozpadu Sovětského svazu.

5.1.4. Úpadek sovětského impéria a nová vlna nacionalismu

Po smrti Stalina a popravě Beriji v roce 1953 skončila éra nejtvrďší gruzinizace a Abcházové postupně začali získávat svá práva. Ve školách se opět začala používat abcházština a nucená migrace obyvatelstva byla zastavena. Přesto si však i v následujících letech abcházská politická reprezentace opakovaně (1957, 1967, 1978) stěžovala na diskriminaci ze strany Gruzie a žádala připojení Abcházské autonomní svazové republiky k Ruské SFSR.

Po posledním protestu Abcházů Ústřednímu výboru KSSS v roce 1978 se situace značně změnila a abcházské obyvatelstvo začalo být naopak podporováno (například finančními prostředky na rozvoj abcházské kultury).

Absence pozitivního abcházského politického projektu

⁹⁴ Z těchto dvou mužů je zejména Berija považován za gruzínského nacionalistu. Stalinův poměr ke gruzínskému národu je více než komplikovaný – viz. TUCKER, R. C.: *Stalin jako revolucionář*, str. 121-124.

⁹⁵ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

Hlavním rysem abcházského národního projektu byl od konce osmdesátých let odpor k setrvání v jednom státním útvaru s Gruzii. Pozitivní abcházský projekt byl však velmi nejednoznačný.⁹⁶ To bylo dáno nejen tím, že abcházská politická reprezentace byla velice slabá, ale také tím, že abcházské národní hnutí vznikalo v podmínkách Sovětského svazu, a na rozdíl od gruzínského tak nemohlo navazovat na zkušenosti s odlišnými politickými podmínkami. Celková slabost abcházského národního hnutí byla způsobena i tím, že Abcházové byli menšinou nejen v Gruzii, ale i v samotné Abcházii.

Abcházský pozitivní program

Stejně jako není překvapivé, že roli nepřítele abcházského národního programu obsadili Gruzínci, nepřekvapí ani, že v roli hlavního spojence či patrona se ocitlo Rusko. Abcházská politická reprezentace byla Gruzínci vnímána pouze jako loutkohra Moskvy či jakási pátá kolona Ruska.

Abcházsko-gruzínský konflikt se naplno rozhořel právě v době úpadku Sovětského svazu. Rozpad sovětské centrální moci vedl na jedné straně k demokratizaci a jednotlivé národní elity tak mohly začít otevřeně vyjadřovat své vize, zároveň však toto uvolnění vedlo kvůli neslučitelnosti obou politických projektů nevyhnutelně ke konfliktu.

V roce 1988 poslalo 58 předních abcházských komunistů dopis Michajlu Gorbačovovi, ve kterém si stěžovali na politiku gruzínské vlády namířenou proti Abcházcům a požadovali větší vliv při rozhodování o vlastních záležitostech a uznání práva na národní sebeurčení. Po tomto dopisu se již začaly naplno projevovat požadavky Abcházců na nezávislost. Během července 1990 propukly v Abcházii první pouliční etnické konflikty.

Během prvních let po rozpadu Sovětského svazu nastala naléhavá potřeba nově definovat politický status Abcházie. Nejzásadnější se tak pro Abcházce i Gruzínce stala odpověď na otázku „*Co je Abcházie*“. Pro gruzínské nacionalisty typu Zviada Gamsachurdii byla odpověď nasnadě – „*Abcházie je Gruzie*“. Abcházie byla chápána jako neoddělitelná historická část Gruzie – tedy stejně jako jakákoli jiná část (Kachetie, Imeretie, Adžárie...).

Abcházští nacionalisté na tutéž otázku odpovídali zcela opačně: „*Abcházie je Abcházie*“. Toto heslo použil v roce 1993 v názvu svého článku abcházský politik a profesor

⁹⁶ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /neustránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

na Abcházské univerzitě Stanislav Lakoba – jeho článek může být považován za jakýsi manifest abcházské politiky v devadesátých letech.

Kromě konkrétních politických požadavků se v tomto článku zabývá i otázkou abcházské národní identity. Upozorňuje na to, že nejen gruzínská, ale i světová média prezentují Abcháze pouze jako rebely, případně separatisty. Toto značně omezující prisma však zabraňuje poznání a pochopení pravé abcházské identity. Ta byla formována zejména obavou, aby zůstala vůbec zachována – a vyhnula se tak osudu Abcházcům příbuzného severokavkazského národa – Ubychů. Tento národ či etnikum „nepřežilo“ nucenou asimilaci během ruské nadvlády.

Právě příbuznost s dalšími severokavkazskými národy (kromě již zmíněných Ubychů, dále Šapsugové, Kabardinci, Čerkesové a Adygejci) je dalším faktorem formující abcházskou identitu. Tento „mýtus pokrevního bratrství“ se nejvíce prosazoval při zakládání Republiky horalů severního Kavkazu v roce 1917 a tato myšlenka byla znovu aktualizována během abcházsko-gruzínské války, kdy se na stranu abcházských separatistů přidali bojovníci z různých severokavkazských národů. „*The people of Abkhazia will never forget the first days of the war when Abkhazia was completely isolated from the outside-world and only volunteers from the Confederation came through the mountains to help us. Thanks to them, we could stand up to the enemy in this unequal war.*“⁹⁷

Mýtus „*kavkazství*“, prostupující celou Lakobovu stat', podporuje představu hrdinného boje všech kavkazských národů proti jakýmkoli agresorům – ať už Rusům či Gruzíncům. Současný pokus o ovládnutí Abcházie (v roce 1993) je tak pouze dalším v řadě – za první považuje invazi gruzínských vojsk v letech 1918-1921, druhým pokusem byla anexe Abcházie v roce 1936 a s ní spojený stalinsko-berijovský teror trvající až do Stalinovy smrti a konečně třetí vlnou agrese gruzínského imperialismu je rozpoutání abcházsko-gruzínské války v roce 1992. Řadu úhlavních nepřátel abcházského lidu tak podle Lakoby plnoprávně doplňuje Eduard Ševarnadze – pokračuje v tom, co začal Noe Žordania, Stalin a Berija.

Text Stanislava Lakoby je pozoruhodný a ojedinělý tím, že na šesti stranách odpovídá prakticky na všechny zásadní otázky⁹⁸ potřebné k vytvoření životaschopného národního projektu. Na otázku „*Kdo jsme?*“ tak odpovídá jednoznačně – Abcházové, kavkazští horalové, příbuzní statečných a čestných severokavkazských národů. „*Kde je náš domov?*“ (Co je Abcházie?) – Lakoba odpovídá „*...Territory from the river Ingur upto the river Psou is considered to belong to the Republic of Abkhazia.*“⁹⁹ Na otázku po vhodném politickém

⁹⁷ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97-105, 1995.

⁹⁸ Viz kap. 3.1. Typologie a funkce národních mýtů.

⁹⁹ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97, 1995.

statutu pro abcházský národ odpovídá, že to byli Abcházové, kdo nabízel Gruzii vytvoření vzájemných vztahů obou národů v jednom státě na federálním základě, nicméně odpovědí jim byli „*tanky, bombardéry a po zuby ozbrojení gardisté*“.¹⁰⁰ Abcházové tedy byli *donuceni* k separatismu. Poté co byla idea setrvání obou národů v jednom státě takto znemožněna, přicházejí podle Lakoby v úvahu pouze následující možnosti – vytvoření nezávislé Abcházie jako neutrálního státu („*kavkazské Švýcarsko*“), anebo znovuoživení myšlenky federace kavkazských horalů.

Na otázku *kým nejsme?* odpovídá – nejsme ani Gruzínci, ani Rusové. Naší hlavní hrozbou je asimilace, ztráta naší identity – musíme se vyvarovat osudu „*našich bratří Ubychů*“. Jsme Abcházové, kteří vždy povstali na obranu své svobody a cti. „*Naší vinou je naše existence*“,¹⁰¹ shrnuje Lakoba abcházský úděl. Přírozenými spojenci Abcházů jsou jednoznačně ostatní kavkazské národy, které nezdávka spojuje podobný osud (např. Čečenci).

5.1.5. Konflikt v Abcházii v post-sovětské éře

Obraz Abcházie v gruzínské post-sovětské mytologii

Gruzínské představy o budoucnosti soužití obou národů po rozpadu SSSR se různily. Umírnění nacionalisté poukazovali ve své argumentaci (obhajující ideu Abcházie jako součásti Gruzie) na dávné vazby mezi oběma národy, politickou a kulturní jednotu a na skutečnost, že Abcházové a Gruzínci sdíleli po staletí stejné území.

Vedle této umírněné argumentace však postupem času a zejména během války získávala podporu radikální šovinistická „mytologie“. Teorie, se kterou přišel gruzínský historik Pavle Ingoroqua, úplně zpochybňuje vlastní identitu abcházského národa, a našla tak zastánce v gruzínských radikálních nacionalistech – mimo jiné například ve Zviadu Gamsachurdiovi.¹⁰²

Tvrdí, že „praví“, historičtí Abcházové byli větví gruzínského národa, nicméně v průběhu sedmnáctého a osmnáctého století se na území Abcházie přesídlily ze severního Kavkazu adygejské kmeny, které postupně s „pravými“ Abcházci asimilovaly a „ukradly“ jim jejich název. Tito „falešní“ Abcházci tak nemohou mít nárok na žádné území v Gruzii – to patří jedině *původním* Abcházcům, dnes tedy výhradně Gruzíncům.

¹⁰⁰ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97, 1995.

¹⁰¹ LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, str. 97, 1995.

¹⁰² NODIA, G.: *Causes and visions of conflict in Abkhazia*, str. 27.

Na základě této teorie byly na začátku devadesátých let úplně zpochybňovány abcházské požadavky; přesněji řečeno například Gamsachurdia je uznával, ale na jiné území – tito „Abcházci“ měli podle něho nárok na území na severním Kavkaze – to, z kterého do Gruzie údajně přesídlili.¹⁰³

Gruzínští nacionalisté také někdy měli sklon interpretovat konflikt na náboženském základě, jako konflikt křesťanů s revoltujícími *mohamedány*.¹⁰⁴ Tento propagandistický motiv byl dokonce převzat i některými světovými médii, ačkoliv je evidentně nesmyslný, neboť pouze okolo 16 % Abcházců se hlásí k islámu, přičemž většina z nich bere svou víru velmi vlažně a ani se neúčastní bohoslužeb.¹⁰⁵

Konflikt v Abcházii lze vysvětlovat mnoha způsoby. Podle G. Nodii je nejčastěji interpretován čtyřmi následujícími: Zaprvé je za příčinu všech problémů považována dávná etnická nenávisť, kterou udržovala v únosných mezích vnější moc (centrální sovětská vláda), ale která otevřeně propukla ve válku v okamžiku, kdy se tato vnější moc rozpadla během procesu demokratizace.

Podle jiných je konflikt způsoben reakcí menšinové národnosti na agresivní nacionalismus většiny. Jako třetí možný způsob interpretace uvádí Nodia instrumentalistický pohled, který vidí za konfliktem zájmy elit, které manipulují s etnickým cítěním lidí ve svém vlastním partikulárním zájmu. Konečně čtvrtým způsobem jak lze gruzínsko-abcházský konflikt chápat, je omezovat ho na poněkud konspirační teorii o tom, že konflikt je způsoben vnější imperiální mocností, která ho podněcuje v rámci taktiky *divide et impera*.¹⁰⁶

Uznáváje určitou platnost všech čtyř zmíněných interpretací, přichází Nodia s tezí, že abcházský konflikt je výsledkem procesu politické modernizace, ruského a sovětského oficiálního nacionalismu a následného asimilačního dilematu (viz kapitola 2.4. Oficiální nacionalismus a asimilační dilema).

Naproti tomu například Pavel Barša platnost první interpretace zpochybňuje. Představa ledového koberce komunismu, který pouze zakonzervoval preexistující etnické a národnostní nenávisti, které po rozpadu SSSR se opět vynořily, je podle něho postavena na dvou iluzích. První z nich je předpoklad již existujícího národa – přijetím tohoto předpokladu

¹⁰³ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 2, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

¹⁰⁴ FRIČOVÁ, M.: *Georgia's Rebirth*, str. 23.

¹⁰⁵ Údaj je z roku 2003. KRYLOV, A.: „*Jedinaja věra abchazskych „christian“ i „musulman“*“, dostupné na: <http://www.portal-credo.ru/site/print.php?act=fresh&id=188>.

¹⁰⁶ NODIA, G.: *The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances*, kap. 2 část 1, /nestránkováno/, In: COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998.

„podléhá pozorovatel přeludu nacionalismu samého, jenž se legitimuje právě poukazem na již existující kolektivní identitu“.¹⁰⁷ Druhou iluzí je pak „představa komunismu jako univerzalistické ideologie a praxe, v níž neměly místo partikulární etnokulturní skupiny“. Národnostní politika Sovětského svazu byla sice antinacionalistická, nikoli však antinárodní a stala se nástrojem politiky „rozděl a panuj“.¹⁰⁸

5.2. Oseté – „nechtění hosté v Gruzii“

Osetská identita je velice silně založená na zdůrazňování specifického mýtu o původu. Oseté se považují za potomky starověkých skythských kmenů, resp. Alanů a Sarmatů. Přes intenzitu, jakou je tento původ zdůrazňován, je však poměrně pochybný. Podle středověkých arabských zdrojů byli Sarmaté spíše než jeden etnický kmen konfederací rozmanitých kmenů,¹⁰⁹ a proto o jednoduché etnické spřízněnosti lze hovořit jen stěží. Historická linie mezi dnešními Osety a starověkými Skythy je tak založena především na legendách a mýtech.

„Původním“ územím osetských předků byla oblast na sever od Kavkazu, přičemž na jeho jižní stranu byli Oseté údajně vytlačeni útokem Mongolů v 16. století. Tato událost je dnes častým argumentem gruzínských nacionalistů, považujícím Osety na jižním Kavkaze za nepůvodní etnikum a odmítajícím jim jakékoli právo na tuto zem (jižní Osetii). Gruzínský prezident Zviad Gamsachurdia ostatně nazval začátkem devadesátých let Osety „nechtěnými hosty v Gruzii“ a v souladu s jeho heslem „Gruzie Gruzincům“ měli být Oseté vyhnáni „zpět do Severní Osetie“.¹¹⁰

Výrazným fenoménem, prostupujícím osetské národní mýty, je zdůrazňování kvalit jejich tradičního politického uspořádání. V tom hrál ústřední roli sněm – „Nyhas“, na kterém pravidelně zasedali zástupci všech osetských rodin. Oseté dávají na odiv především znaky demokratické vlády, podobající se starověké athénské.¹¹¹

Podobně jako v mýtech většiny kavkazských národů hraje i v těch osetských zásadní roli motiv vojenství. Služba v armádě je v osetské společnosti otázkou cti a vojenské zásluhy

¹⁰⁷ BARŠA, P., STRMISKA, M.: *Národní stát a etnický konflikt*, str. 94.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 95.

¹⁰⁹ BRZEZINSKI, R., MIELCZAREK, M.: *Who were the Sarmatians?*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=412&f=3>, /nestránkováno/.

¹¹⁰ SAMMUT, D.: *Background to the Georgia-Ossetia Conflict and future prospects for Georgian-Russian relations*, 2008.

¹¹¹ CHELAKHSATY, K.: *Ossetian democracy*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=439>, /nestránkováno/, platné k: 26. 6. 2009.

jsou neobyčejně ceněny. Tuto vlastnost ostatně Oseté „zdedili“ po svých mýtických předcích Alanech: „(Oseté) nikdy nezapomněli, že Alani dávali vždy přednost čestné smrti před životem v hanbě“.¹¹² Militantnost a vojenská tradice Osetů se projevila i za druhé světové války, kdy bylo 34 Osetů vyznamenáno titulem „Hrdina Sovětského svazu“. Vzhledem k velikosti národa činí tento počet Osety nejvyznamenanejším národem celého Sovětského svazu.¹¹³ Osetský národ také utrpěl značné ztráty – z celkového počtu 340 tisíc lidí jich 46 tisíc zemřelo v bitvách.

V osetské národní paměti se několikrát střídá období rozkvětu národa s obdobím útlaku či „temna“. Za zlatý věk považují Oseté dávné období, kdy jejich mýtičtí předkové Alani byli „rozšířeni po celé Evropě a zanechávali své stopy všude, počínaje britskými ostrovy a severní Itálií a konče Francií a Uherskem“.¹¹⁴

Za národní katastrofu naproti tomu považují tatarskou invazi ve čtrnáctém století n.l., která Alany naprosto zdecimovala a „na několik staletí zabzdila vývoj osetského národa“.¹¹⁵ V následujícím období prokázal osetský národ mimořádnou odolnost, když v kavkazských horách izolován od okolního světa přežil a dokázal zachovat svou jedinečnou kulturu, jazyk a tradice.

Připojení Osetie k Rusku koncem osmnáctého století je vnímáno více méně pozitivně, umožnilo relativní rozvoj osetské společnosti, která se tímto také dostala z dosavadní izolace. Mnoho Osetů také sloužilo v ruské armádě, kde mnoho z nich dosáhlo vysokých důstojnických hodností. Přesto však Alexandr Sergejevič Puškin kolem roku 1830 napsal: „Osetinci jsou nejbědnějším plemenem z národů, obývajících Kavkaz...“¹¹⁶

Obraz ruských revolucí roku 1917 je v osetském národním vědomí spíše negativní. Způsobily totiž, že se do té doby poměrně jednotná společnost rozdělila na dva nesmiřitelné tábory. Rozvrat tradičních vazeb a sociálních vztahů, který nastal v průběhu občanské války, však byl pouze slabým odvarem národní tragédie, která se odehrála během třicátých let. Tehdejší masivní represe namířené proti osetskému národu jsou dodnes považovány za nejhorší období v dějinách osetské společnosti. Motivem tehdejších represí byla obecná Stalinova snaha o potlačení všech národních projevů a nahrazení národní identity identitou sovětskou.

¹¹² KUCHITY, R.: *Ossetians*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=27&f=3>, /nestrínkováno/, platné k: 26. 6. 2009.

¹¹³ KUCHITY, R.: *Ossetians*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=27&f=3>, /nestrínkováno/, platné k: 26. 6. 2009.

¹¹⁴ KUCHITY, R.: *Ossetians*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=27&f=3>, /nestrínkováno/, platné k: 26. 6. 2009.

¹¹⁵ KUCHITY, R.: *Ossetians*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=27&f=3>, /nestrínkováno/, platné k: 26. 6. 2009.

¹¹⁶ PUŠKIN, A.S.: *Cesta do Arzurumu*, str. 21.

Agresivní proti-osetská rétorika gruzínských nacionalistů na počátku devadesátých let 20. století byla naproti tomu motivována odlišně. Tehdejší heslo „Gruzie Gruzíncům“ bylo výrazem snahy o vypuzení Osetů z Gruzie do jejich „původní domoviny“ na sever od Kavkazu – odlišnost osetského národa již nebyla zpochybňována, nýbrž naopak zdůrazňována.

5.3. Adžarové – Gruzínci vyznávající islám

Adžarové jsou po Abcházcích a Osetech posledním národem, kterému byla v rámci Gruzie přiznána autonomie. Mezi Adžary po rozpadu SSSR rovněž sílily separatistické tendence, a proto je vhodné se jimi také zabývat. Adžarové, obývající Adžarskou autonomní republiku, ležící na jihozápadě Gruzie u hranic s Tureckem a na břehu Černého moře, hovoří gruzínsky, přesto se však považují za samostatný národ. Jejich odlišnost je založena na víře – většina Adžarů vyznává islám, který se zde ujal během 16. století za osmanské nadvlády.

Zatímco Adžárie byla pod osmanskou nadvládou (až do roku 1878), gruzínská národní identita se teprve utvářela. Adžarové se tehdy považovali v první řadě za muslimy, případně za „Tatary“ (termín užívaný v ruském prostředí k označení všech muslimů v regionu).¹¹⁷ Islámská identita byla u Adžarů velmi silná, projevila se jak za rusko-tureckých válek, tak později během první světové války, kdy Adžarové bojovali proti Rusku.

Adžarská autonomie pochází až ze sovětské éry, kdy (v roce 1921) byla vytvořena Adžarská autonomní sovětská republika.¹¹⁸ Kritérium náboženství, na němž byla tato autonomie založena, však bylo v rámci celého Sovětského svazu jedinečné. Autonomní status ale neznamenal, že by Adžárie byla ušetřena dopadů sovětské proti-náboženské politiky. *„Téměř všechny mešity a madrasy byly uzavřeny, veřejné projevy islámu byly zakázány a islám mohl existovat pouze v soukromé sféře.“*¹¹⁹

Po rozpadu SSSR zažila Gruzie vlnu náboženského oživení. První post-sovětský prezident Zviad Gamsachurdia se pokusil redefinovat vztah mezi národní identitou a náboženstvím. Tato politika byla do značné míry namířena právě proti islámu v Adžárii, kde se očekávalo, že po otevření hranic do Turecka bude jeho pozice sílit.

Gamsachurdiova snaha vytvořit (obnovit) jasné spojení mezi gruzínskou národní

¹¹⁷ BALCI, B.: *Is there a place for Islam in Mikhael Saakashvili's Christian Georgia?*, dostupné na: http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=177, /nestránkováno/, platné k: 3. 7. 2009.

¹¹⁸ COPPIETERS, B.: *Federalism and Conflict in the Caucasus*, str. 28.

¹¹⁹ BALCI, B.: *Is there a place for Islam in Mikhael Saakashvili's Christian Georgia?*, dostupné na: http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=177, /nestránkováno/, platné k: 3. 7. 2009.

identitou a křesťanstvím (gruzínskou církví) byla poměrně úspěšná. Byl vytvořen mýtus, spojující islám s obrazem staleté nadvlády Turecka a útlakem gruzínského (adžarského) obyvatelstva, což mělo mimo jiné za následek mnoho konverzí adžarských muslimů ke křesťanství.¹²⁰

V tomto kurzu pokračoval po Gamsachurdiovi i Eduard Ševarnadze a ani po revoluci růží se na vztahu gruzínského státu a církve mnoho nezměnilo. Naopak lze konstatovat, že Michajl Saakašvili toto spojení ještě více zdůraznil. Ihned po revoluci byla přijata nová gruzínská vlajka, zobrazující kříž sv. Jiří, doplněný o další čtyři menší kříže, což zřetelně vyjadřuje orientaci nového režimu a jeho snahu umístit křesťanskou identitu do středu konstrukce národní identity.¹²¹

Z porovnání Adžárie s ostatními autonomními regiony (Jižní Osetií a Abcházíí) vyplývá zásadní otázka, proč se dnes Adžárie jako jediná ztotožňuje se svým postavením v rámci Gruzie a nevyvíjí výraznější snahy o odtržení. Odpověď lze nalézt ve skutečnosti, že během kolapsu sovětského impéria nebyl ze strany gruzínských nacionalistů upírán nárok Adžarů na toto území, což silně kontrastuje s Gamsachurdiovými výroky o nepůvodnosti Osetů v Jižní Osetii či heslem „Abcházie je Gruzie“. Zároveň Adžarové nevnímali změny, které se odehrály po rozpadu SSSR, jako ohrožení národní existence a postupně se ztotožnili s gruzínskou identitou.

Určité autonomistické snahy v Adžárii přesto pokračovaly – zejména za vlády adžarského vůdce Aslana Abašidzeho. Tyto snahy však prakticky ustaly po revoluci růží a zejména poté, co se Michajlu Saakašvilimu podařilo Abašidzeho v květnu 2004 svrhnout. Důvod, proč Abašidze usiloval o větší samostatnost na zbytku Gruzie, však byl zejména ekonomický. Adžárie totiž patří kvůli významnému přístavu Batumi a hraničnímu přechodu do Turecka mezi nejbohatší části Gruzie.

¹²⁰ BALCI, B.: *Is there a place for Islam in Mikhael Saakashvili's Christian Georgia?*, dostupné na: http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=177, /nestránkováno/, platné k: 3. 7. 2009.

¹²¹ BALCI, B.: *Is there a place for Islam in Mikhael Saakashvili's Christian Georgia?*, dostupné na: http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=177, /nestránkováno/, platné k: 3. 7. 2009.

	Gruzínci	Abcházové	Oseté	Adžarové
Kdo jsme? (Co definuje naše "my"?)	křesťané, Gruzínci ("vlast, jazyk a víra")	kavkazští horalové	potomci starověkých skythských kmenů	gruzínští muslimové (sunnité) / gruzínští křesťané (od 90. let 20. století)
Kde je náš domov?	a) tam, kde se bohoslužba koná v gruzínštině, b) Gruzie v současných hranicích	západní Kavkaz, "území mezi řekami Inguri a Psou"	od 16. století území na obou stranách Kavkazu (S. i J. Osetie)	Adžárie
Jaký politický status je pro nás vhodný?	nezávislý národní stát	abcházsko-gruzínská federace / nezávislý stát / federace kavkazských horalů	spojení Severní a Jižní Osetie	autonomie v rámci Gruzie
Kým nejsme? (Kým bychom se stali, kdybychom asimilovali?)	Rusové	ani Gruzínci ani Rusové	Gruzínci (ani Rusové)	gruzínští křesťané
Kdo je naším hlavním nepřítelem?	SSSR, Rusko, separatistické menšiny	v minulosti imperiální Rusko, dnes Gruzie	Gruzie	
Kdo jsou naši přátelé, příbuzní, tj. přirození spojenci?	křesťanská Evropa	kavkazské národy (pan-čerkeská identita), v menší míře Rusko	kavkazské národy, Rusko	Gruzínci
Jaká je naše civilizační orientace?	křesťanský Západ	Kavkaz	Kavkaz, Rusko	Evropa, Gruzie, islám
Jaký druh politického a ekonomického řádu chceme mít?	liberální demokracie		tradiční forma osetské demokracie	liberální demokracie

Tab. I. – Hlavní otázky nacionalistických projektů podle G. Nodii.

	Gruzínci	Abcházové	Oseté	Adžarové
mýtus o území	+	+	+	+
mýtus o spáse a utrpení	+	+	+	-
mýtus o nespravedlivém zacházení	+	+	+	+
mýtus o vyvolenosti a civilizační misi	+	-	-	-
mýtus o vojenské udatnosti	+	+	+	+
mýtus o znovuzrození a obnově	+	+	+	-
mýtus o etnogenezi a starobylosti	+	+	+	+
mýtus o příbuzenství a sdíleném původu	- (ale výjimka "ibero-kavkazská identita")	+	+	+

Tab. II. – Výskyt různých typů národních mýtů (podle Schöpflinovy klasifikace) u jednotlivých národů.

6. Závěr

Ačkoli jsou národní mýty obvykle maskovány jako „historická fakta“, slouží vždy jasnému politickému účelu. Tato práce ukazuje, že národní mýty hrají v konfliktech v oblasti Jižního Kavkazu, trvajících dodnes, značnou roli a bývají často motorem etnické a národnostní nenávisti.

V gruzínských národních mýtech je dominantních několik motivů. První vyplývá ze skutečnosti, že oblast dnešního státu Gruzie byla téměř po dvě staletí pod ruskou a sovětskou nadvládou. Během této dlouhé doby se její statut několikrát změnil – někdy byla přímo podřízena Moskvě (resp. Petrohradu), jindy, zejména v letech 1918-1921, byla v podstatě nezávislá. Je tedy pochopitelné, že jedním z těchto motivů, prostupujících gruzínské národní mýty, je vymezení se od Ruska.

Druhý motiv vychází ze skutečnosti, že oblast Gruzie, podobně jako celý Kavkaz, je etnicky, národnostně, jazykově i nábožensky neuvěřitelně pestrá, tudíž smyslem národních mýtu bylo nějak definovat gruzínský národ, což znamenalo také odpovědět na otázku, kam patří Abcházové, Oseté, Adžarové, ale také na jihu Gruzie žijící Arméni a na východě Azeři.

Další otázkou, na kterou musejí gruzínské mýty odpovídat, je otázka civilizační a kulturní příslušnosti Gruzínců, důležitá především v obdobích nezávislosti. Tento motiv je obsažen zejména v mýtu o „sametové“ revoluci růží a „prozápádním“ prezidentovi Saakašvilim.

Po rozpadu Sovětského svazu však museli nějak znovu definovat svoji identitu i ostatní národnosti, obývající území Gruzie. Abcházové a Oseté reagovali na politiku „*Gruzie Gruzíncům*“ definitivním rozchodem s myšlenkou setrvání v tomto státě. V těchto případech se projevil jako nejdůležitější nacionalistický motiv (podpořen mocenskými zájmy Ruska) a obava o národní existenci, zatímco v případě autonomní republiky Adžárie se vzhledem k tomu, že její decentralizační tendence byly motivovány nejvíce ekonomickými zájmy, podařilo Michajlu Saakašvilimu tyto separatistické snahy zmírnit.

7. Seznam použité literatury

ANCHABADZE, G.: *History of Georgia*, dostupné na:

http://www.parliament.ge/pages/archive_en/history, /nestránkováno/, platné k: 3.7. 2009.

ANDERSON, B.: *Představy společnosti*, Praha, 2008.

BARŠA, P., STRMISKA, M.: *Národní stát a etnický konflikt*, Brno: CDK, 1999.

BARTHES, R.: *Mytologie*, Praha, 2004.

BRUBAKER, R.: *Citizens and Nationhood*, 1990.

BRZEZINSKI, R., MIELCZAREK, M.: *Who were the Sarmatians?* - dostupné na:

<http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=412&f=3>, platné k: 23. 6. 2009

COPPIETERS, B.: *Federalism and Conflict in the Caucasus*, The Royal Institute of International Affairs, 2001.

COPPIETERS, B; NODIA, G.; ANCHABADZE, Y.: *Georgians and Abkhazians – the search for a Peace Settlement*, 1998 – dostupné na:

<http://poli.vub.ac.be/publi/Georgians/contents.html> – platné k: 30. 6. 2009.

CHELAKHSATY, K.: *Ossetian democracy*,

dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=439> – platné k: 30. 6. 2009.

DANČÁK, B., FIALA, P. (EDS.): *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, Brno, 2000.

DARCHIASHVILI, V.: *Česko-gruzínské vztahy*, dostupné na:

<http://www.globalpolitics.cz/clanky/cesko-gruzinske-vztahy>, 2007, /nestránkováno/, platné k: 2. 7. 2009.

DRULÁK, P. a kol.: *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha, 2008.

ELIADE, M.: *Mýtus o věčném návratu: archetypy a opakování*, Praha, 1993.

FOWKES, B.: *Ethnic conflicts in Georgia*, dostupné na: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Georgia/Fowkes.htm>, /nestránkováno/, platné k: 5.7. 2009.

FRIČOVÁ, M.: *Georgia's Rebirth: Nationalism, Nation- and State-Building of the Past Decade*, rukopis, 2001.

GELLNER, E.: *Národy a nacionalismus*, Praha, 1993.

HOBSBAWM, E.J.: *Národy a nacionalismus od roku 1780, Program, mýtus a realita*. Brno, 2000.

HOSKING, G., SCHÖPFLIN, G. (eds.): *Myths & Nationhood*, Routledge, New York, 1997.

HROCH, M.: *Pohledy na národ a nacionalismus*, Slon, Praha, 2004.

HROCH, M.: *V národním zájmu*, Praha, 1999.

KLAUS, V.: *Přestaňme si lhát o Gruzii*, 18. srpna 2008, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/klaus-prestanme-si-lhat-o-gruzii-doi-/nazory.asp?c=A080817_195217_nazory_dp, platné k: 2.7. 2009.

KUCHITY, R.: *Ossetians*, dostupné na: <http://ossetians.com/eng/news.php?newsid=27&f=3>, platné k: 21.6. 2009.

LAKOBA, S.: *Abkhazia, Georgia and Caucasus Confederation*, AbkhazWorld, 2009, dostupné na: <http://www.abkhazworld.com/articles/conflict/215-abkhazia-georgia-lakoba.html>, /nestránkováno/, platné k: 3.7. 2009.

LAKOBA, S.: *Abkhazia is Abkhazia*, Central Asian Survey, vol. 14, no. 1, pp. 97-105, 1995. - dostupné na: www.circassianworld.com/Abkhazia_is_Abkhazia.html, platné k: 21.6. 2009.

MATERSKI, W.: *Gruzja*, Warszawa, 2000.

- NASMYTH, P.: *Georgia: In the mountains of poetry*, 2001.
- NODIA, G.: *Causes and visions of conflict in Abkhazia*, University of California, Berkley, 1998. Dostupné na: http://bps.berkeley.edu/publications/1997_02-nodi.pdf, platné k: 15.6. 2009.
- PARSADANISHVILI, M., DOBBINS, M.: *Gruzie v období před „růžovou revolucí“ a po ní*. <http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=599>, /nestránkováno/, platné k: 20.6. 2009.
- PUŠKIN, A. S.: *Cesta do Arzurumu*, Kladno, 1946.
- SAMMUT, D.: *Background to the Georgia-Ossetia Conflict and future prospects for Georgian-Russian relations*, 2008.
- ŠMÍD, T., VAŘURA, V. (eds.): *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007.
- SMITH, A.D.: *Towards a Theory of Ethnic Separatism*, *Ethnic and Racial Studies* 2: 21-35, 1979.
- SMITH, A.D.: *Myths and Memories of the Nation*, Oxford University Press, 1999.
- SMITH, A.: *The 'Golden Age' and National Renewal*. In: Hosking, G.;Schöpflin, G. (ed.): *Myths and Nationhood*, 1997.
- SMOLÍK, J., ŠMÍD, T., VAŘURA, V. (eds.): *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*, Brno, 2007.
- SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka*, Praha, 2004.
- SOULEIMANOV, E.: *Rusko a etnické konflikty na Kavkaze*, AMO – Asociace pro mezinárodní otázky, 2002, dostupné na: <http://www.amo.cz/index.php?ID=C&IDp=32&tema=studie>, platné k: 2.6. 2009.
- STALIN, J. V.: *Marxismus a národní a koloniální otázka*, Praha, 1945.
- SUNY, R. G.: *The making of the Georgian Nation*, Indiana University Press, 1994.

SHAMBA, T., NEPROSHIN, A.: *Abkhazia*, Moskva, 2008.

TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*, Praha, 2007.

TOPOLÁNEK, M.: *Gruzie patří do NATO, a jednou v něm bude*, 14. srpna 2008, dostupné na: <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=7135>, platné k: 28.6. 2009.

TUCKER, R. C.: *Stalin jako revolucionář*, Praha, 2003.

VESELÝ, L. (ED.): *Contemporary history textbooks in the South Caucasus*, AMO, Praha, 2008.